

ความเชื่อแบบบุพกาลในภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ การตั้งถิ่นฐานชุมชนชาติพันธุ์ม้ง บ้านน้ำบง เมืองข้าใต้ แขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อาจารย์ Chanpeng Thao

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพานวง
หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

ภาควิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

บทความ "ความเชื่อแบบบุพกาลในภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาติพันธุ์ม้งบ้านน้ำบง เมืองข้าใต้ แขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในหัวข้อ "สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมชุมชนม้งแบบบุพกาล กรณีศึกษาบ้านน้ำบง และบ้านห้วยไฮ เมืองข้าใต้ แขวงหัวพัน สปป.ลาว"

สำหรับบทความนี้ ได้มุ่งศึกษาในประเด็นเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่ส่งอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ และการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งแบบบุพกาล ซึ่งมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อความศรัทธาต่อบรรพชน แม้จะมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานออกมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องต่างๆ ของชาวม้งก็ยังคงดำเนินไปอย่างเหนียวแน่น และมีความแปรเปลี่ยนไม่มากนัก โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างจากศูนย์กลางการพัฒนา และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นไปได้ยาก เนื่องจากการเชื่อมต่อยังมีความทุรกันดาร เช่น "ชุมชนบ้านน้ำบง" และ "บ้านห้วยไฮ" ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษาที่ผู้วิจัยได้เลือกใช้กรณีศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพ ซึ่งความเชื่อต่างๆ ของชาวม้งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานนั้นสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้ คือ "ความเชื่อเรื่องขวัญ" "ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าบนสวรรค์ (ฟ้า)" "ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสภาพแวดล้อม" "สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในเรือนชาวม้ง" ซึ่งความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นอุดมการณ์หลักที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งยังดำรงวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนของตนเองอย่างเหนียวแน่น และส่งอิทธิพลมายังวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งถิ่นฐาน ก่อร่างสร้างตัวกันเป็นหมู่บ้าน การจัดการพื้นที่เกษตรกรรม การจัดการพื้นที่ทางธรรมชาติ การจัดการพื้นที่แหล่งน้ำ และการสร้างเรือนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้ง

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาติพันธุ์ม้ง

“กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ได้มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับแหล่งต้นกำเนิดดั้งเดิมในหลายสมมติฐาน คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นกลุ่มชนที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนมาแต่เดิม 2) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้เคลื่อนย้ายมาจากทางอาหรับหรือเอเชียกลาง 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งอาจเป็นชาติพันธุ์เดียวกับมองโกลเลีย² ทั้งนี้ยังไม่มีหลักฐานใดสามารถบ่งชี้ได้อย่างแน่ชัด และดูเหมือนว่าประวัติศาสตร์ยุคเก่าแก่ที่ถูกรวบรวมขึ้นจากความทรงจำและเอกสารที่กระจัดกระจายซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีอคติบางประการแฝงอยู่ด้วย³ เพราะเนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์บาดแผล

ในสถานภาพความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ม้งในปัจจุบันยอมรับข้อมูลว่า “ชาวเหมียว (Miao)” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจีน ซึ่งในที่นี้รวมเอา “ชาวม้ง (Hmong)” อยู่ในกลุ่มเหมียวด้วย ดังที่ปรากฏกล่าวถึงในหนังสือเรื่อง “Histoire des Miao” ซึ่งตีพิมพ์ในราวปี ค.ศ.1924 ของบาทหลวง François Marie Savina⁴ และในหนังสือเรื่อง “Migrants of the mountains: the cultural ecology of the Blue Miao (Hmong Njua) of Thailand” ของ William Robert Geddes เป็นต้น

คำว่า “เหมียว” ซึ่งเขียนว่า “苗” ซึ่งประกอบด้วย “ตัวเถียน” ซึ่งแปลว่า “ทุ่งนา” กับ “ตัวข้าว” ซึ่งแปลว่า “หญ้า” ซึ่งนอกจากจะเป็นคำนามเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เหมียวแล้วยังหมายถึงการทำการเกษตรไร่นาดด้วย อย่างไรก็ตามก็มีข้อมูลที่ขัดแย้งว่าในความเป็นจริงแล้วคำว่า “เหมียว” นั้นยังเป็นคำเรียกขานเรียกขานถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนจีน (Non Chinese) ที่อยู่อาศัยในจีนตอนใต้ ทำให้มีข้อเสนอเพิ่มเติมว่าคำว่า “เหมียว” มิได้ใช้เรียกเฉพาะกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งเพียงเท่านั้นแต่เป็นชื่อเรียกกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นส่วนหนึ่งด้วย นอกจากนี้ คำว่า “เหมียว” ยังอาจจะเป็นที่มาของการเรียกชื่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยว่า “แม้ว” ด้วยก็ได้ อย่างไรก็ตาม “กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง (Hmong)” ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเรียกตนเองในภาษาม้งว่า “ฮ้ายเนงม้ง (haiv neeg hmoob)” นอกจากนี้ ชาติพันธุ์ม้งที่ตั้งถิ่นฐานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้นจะไม่ยอมรับชื่อว่า “เหมียว” เพราะเข้าใจว่าเป็นการเอาชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไปเรียกเปรียบเทียบกับ “แมว” ทั้งนี้ในภาษาม้งมีคำว่า “มี (miv)” และในภาษาไทย-ลาว มีคำว่า “แมว” เนื่องจากคำว่า “เหมียว” คำว่า “มี” และคำว่า “แมว” มีการออกเสียงคล้ายกันมาก และในขณะที่คำว่า “เหมียว” นั้นยังไม่ได้มีคำตอบว่าหมายถึงชื่อดั้งเดิมของชาวม้งจริงหรือไม่ เหตุที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้ชาวม้งจึงปฏิเสธคำเรียกว่า “เหมียว” และ “แม้ว” และคำว่า “แม้ว” นั้นถือได้ว่าเป็นคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไม่สุภาพในทัศนะของชาวม้งด้วย

2. ประวัติศาสตร์ยุคตำนาน และการตั้งถิ่นฐานก่อนการกระจายตัวสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากประวัติศาสตร์ยุคตำนานที่กล่าวย้อนไปราว 4,000 ปี ให้ข้อมูลว่าชาติพันธุ์ม้งเป็นชนเผ่าที่เก่าแก่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในจีนสมัยโบราณ โดยมีถิ่นฐานดั้งเดิมกระจายตัวอยู่ทางตอนล่างของกลุ่มแม่น้ำเหลืองในเขตมณฑลซานตง (山東省) ไปจนถึงทางตะวันออกของมณฑลเหอหนาน (河南) จนถึงทางตอนเหนือของมณฑลเจียงซู (江苏省)⁵ เมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว พื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าอู่ ซึ่งประกอบด้วยตระกูลเฟิง ตระกูลอิ่ง และตระกูลเหยียนจู ทั้งนี้กล่าวกันว่าเผ่าอู่ได้แบ่งออกเป็น 9 สาย และมีบรรพบุรุษผู้เป็นผู้นำชื่อ “ซียู่ว (蚩尤)” ในภาษาจีน ซึ่งมีชื่อเขียนในภาษาม้งว่า “Txiv Yawg” ซึ่งอ่านออกเสียงว่า “สี่เหยอ” ว่าเป็นผู้นำเหล่าเผ่า มีอิทธิฤทธิ์พิเศษเป็นที่เกรงขาม และเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงจากบรรดาผู้คนชาติพันธุ์ภายใต้ปกครองของเขา ตามตำนานกล่าวว่าเขามีพี่น้อง 81 คน จึงอาจกล่าวได้ว่าชนเผ่าของซียู่วประกอบด้วย 81 ตระกูล หรือ 81 ชนเผ่าอยู่ภายใต้การปกครองของเขานั่นเอง ซึ่งในที่นี้กลุ่มชาติพันธุ์เหมียว หรือกลุ่มชาติพันธุ์ม้งคงเป็นส่วนหนึ่งในชนเผ่าที่อยู่ภายใต้การปกครองของซียู่ว จึงนับเอาซียู่วเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม (Cultural Hero) ในวัฒนธรรมของตน

ต่อมากลุ่มชนที่อยู่ภายใต้การนำของพระเจ้าเยียนตี้ได้เคลื่อนย้ายจากเขตที่ตั้งถิ่นฐานทางภาคตะวันตกมาทางภาคตะวันออกของแผ่นดินจีน จนกระทั่งขยายขอบเขตของอำนาจทับซ้อนกับพื้นที่ภายใต้การปกครองของซียู่วจึงเกิดการต่อสู้กันอย่างหนัก แต่ทว่าในคราวนี้กองทัพของพระเจ้าเยียนตี้ปราศัยแก่กองทัพของซียู่ว และแตกทัพหนีไปจนเข้าไปยังพื้นที่เขตการปกครองของชาวฮั่นจึงเกิดสงครามขึ้น แต่มาภายหลังพระเจ้าเยียนตี้ก็ได้สวามิภักดิ์ต่อจักรพรรดิของชาวฮั่น และได้ผนวกกำลังร่วมกันเพื่อทำสงครามกับกลุ่มของซียู่ว เป็นที่น่าสนใจว่าในเอกสารทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า ยุทธวิธีที่กองทัพของจักรพรรดิใช้คือการทำลายเขื่อนที่กั้นแม่น้ำฮวงเหอ (黄河) โดยหมายให้เอ่อท่วมไพร่พลกองทัพของซียู่ว แต่ทว่าจากการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์มุขปาฐะที่เล่ากันภายในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ตั้งถิ่นฐานในลาวกลับกล่าวว่า จักรพรรดิไม่ได้ทำลายเขื่อนกั้นน้ำเพื่อหวังให้น้ำท่วมไพร่พล หากแต่หมายถึงให้ท่วมครัวเรือนประชาชนชาวฮั่นซึ่งแต่เดิมเป็นกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบลุ่ม ซึ่งเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งนั้นเป็นมูลเหตุให้ครัวเรือนชาวฮั่นไม่กล้าที่จะตั้งถิ่นฐานบนที่ราบลุ่มอีกเลย⁶

อย่างไรก็ตาม กองกำลังของชาวหลี่ภายใต้การนำของซียู่วก็ต่อสู้เต็มกำลัง แต่สุดท้ายก็ได้เพลี่ยงพล้ำต่อกองทัพจักรพรรดิหวงตี้ในที่สุด การสิ้นสุดของสงครามโดยฝ่ายซียู่วเป็นฝ่ายปราศัยทำให้ชนเผ่าที่ต้องแตกกระสานซ่านเซ็นกระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานยังที่ต่างๆ อาทิเช่น มณฑลกุ้ยโจว (州) มณฑลหูหนาน (湖南) มณฑลยูนนาน (云南) มณฑลซื่อชวน (四川) มณฑลกว่างซี (广西) มณฑลหูเป่ย์ (湖北) มณฑลไห่หนาน (海南) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชนเผ่าหลี่จะสูญเสียผู้นำอย่างซียู่วไปแล้ว แต่ก็ยังคงมีสงครามกับกองทัพจักรพรรดิในสมรภูมิลุ่มน้ำฮวงเหอ และสมรภูมิลุ่มน้ำหวยเหออีกหลายครั้ง จนกระทั่งราวศตวรรษที่ 20 ก็ไม่ปรากฏมีการกล่าวถึงชาวหลี่ ซึ่งในที่นี้หมายรวมไปถึงชาวเหมียวหรือชาวฮั่นในแถบลุ่มแม่น้ำหวงเหออีกเลย แต่แม้ว่าซียู่วจะสิ้นชีพไปในสงครามไปแล้วก็ตาม แต่ในทางวัฒนธรรมซียู่วได้กลายเป็นบุคคลอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชนเผ่าหลี่ในอดีต รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์เหมียวหรือม้งให้ความเคารพบูชาในฐานะเทพเจ้าจนกระทั่งปัจจุบัน

นอกจากสงครามครั้งบรรพกาลที่กล่าวมาข้างต้น ความขัดแย้งที่ทับถมมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตกาลที่ถูกชาวจีนฮั่นกดขี่และเอาเปรียบในฐานะของประชาชนกลุ่มน้อยซึ่งชาวม้งรับรู้ผ่านการบอกเล่าสืบทอดกันมาได้ประทุขึ้นอีกในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังปรากฏเหตุการณ์กบฏต่ออำนาจของจีนในปี ค.ศ. 1854 ที่มีแกนนำชาวม้ง คือ จางซิวเหมยได้เป็นผู้นำทำให้ชาวม้งลุกขึ้นจับอาวุธเข้าต่อสู้ในช่วงเวลาเดียวกันกับเหตุการณ์กบฏไท่ผิง (太平) ที่ต่อสู้กับรัฐบาลแมนจู แต่เมื่อกบฏไท่ผิงพ่ายแพ้ต่อรัฐบาลในปี ค.ศ. 1864 แต่กองทัพชาวม้งก็ยังยืนหยัดต่อสู้อยู่นาน จนกระทั่งพ่ายแพ้ในที่สุด เหตุการณ์ต่อสู้ดังกล่าวเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการอพยพของกลุ่มชาวม้งที่เดิมมีศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานในแถบกุ้ยโจว ย้ายลงทางใต้ และทางตะวันตกเพื่อหลบจากศูนย์กลางอำนาจจีน และกลุ่มคนจำนวนหนึ่งได้อพยพไกลห่างออกมาจากศูนย์กลางเดิมจนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือของเวียดนาม และสปป.ลาว

รูปที่ 1: ภาพเขียนโบราณรูป “ซียู่” ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า “ลีเหยอ (Txiv Yawg)” ที่ชาวม้งถือว่าเป็นวีรบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน
ที่มา: http://en.wikipedia.org/wiki/Chi_You

3. การเคลื่อนย้าย และการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งได้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงแรกนั้นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบตอนเหนือของเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีการตั้งถิ่นฐานประมาณ 150-200 ปี มาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับที่ Yang Dao ได้ศึกษาไว้คือในราวคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือประมาณปี ค.ศ. 1800-1820⁷ ต่อมาจึงมีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่พม่า และไทย ในสถานภาพความรู้ในเอกสารที่บันทึกโดยนักบวชชาวฝรั่งเศสได้ให้ข้อมูลเส้นทางหลักในการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ลาว 3 เส้นทาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้⁸

1) เคลื่อนย้ายจากภาคใต้ของจีนผ่านมณฑลยูนนาน และมณฑลกว่างซี แล้วจึงเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม จากนั้นจึงเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว คือ แขวงผ่งสาลี แขวงอุดมไซ แขวงหลวงพระบาง แขวงหัวพัน และแขวงเชียงขวาง

2) เคลื่อนย้ายจากภาคใต้ของจีนตามแนวชายแดนลาว-จีน ลาว-พม่า แล้วเข้าสู่ภาคเหนือของลาว ไทย และพม่า หลังจากนั้นเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาวตามแนวชายแดนไทย-ลาว เช่น แขวงบ่อแก้ว แขวงไชยบุรี แล้วจึงขยายตัวมายังแขวงหลวงพระบาง และเวียงจันทน์

3) เคลื่อนย้ายจากภาคใต้ของประเทศจีนผ่านมณฑลยูนนาน เข้าสู่แขวงผังสาตี หลวงน้ำทา อดุมไซ จากนั้นจึงกระจายตัวออกไปยังพื้นที่อื่นๆ เช่น แขวงหลวงพระบาง และแขวงเวียงจันทน์

รูปที่ 2: แผนที่แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนชาวมังจากถิ่นฐานเดิมในจีนมาตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และพื้นที่อื่นๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างไรก็ตาม จากการลงภาคสนามสำรวจชุมชนม้งแบบดั้งเดิมในพื้นที่ต่างๆในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการสัมภาษณ์พบว่าประวัติศาสตร์มุขปาฐะบอกเล่าว่าได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกๆ ในบริเวณที่เป็นแขวงหัวพัน⁹ และยังปรากฏชุมชนม้งที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานราว 150-200 ปี อยู่ในเขตพื้นที่แขวงหัวพันอยู่หลายชุมชน ในขณะที่ชุมชนม้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อื่นมีอายุน้อยกว่า นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนม้งในเขตเวียดนามตอนเหนือได้กระทบกระทั่งกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนหน้าด้วยเช่นกัน ดังเหตุการณ์ในระหว่างปี ค.ศ. 1855 และ ค.ศ. 1881 ที่เกิดการปะทะกันของชาวม้งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเวียดนามตอนเหนือกับชาวตงซิ่น (Tonkin) ซึ่งช่วยสนับสนุนให้เห็นถึงพื้นที่ที่มีการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ตอนใต้ของประเทศจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นพื้นที่แรกๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ในเขตเวียดนาม และลาวตอนบน

จากการศึกษาวิจัยของคณะค้นคว้าสังคmlาวได้ทำให้สถานภาพการศึกษา และการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ออกเป็น ๔ ตระกูลภาษา ๔๙ กลุ่มชาติพันธุ์¹⁰ โดยจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ โดยเรียกชื่อกลุ่มที่แบ่งดังกล่าวว่า “ชนชาติ” อันได้แก่ “ชนชาติลาวลุ่ม” “ชนชาติลาวเทิง” และ “ชนชาติลาวสูง” โดยให้ความหมายของการแบ่งกลุ่มตามชนชาติว่า “กลุ่มวงศาคนญาติคนซึ่งมีจุดพิเศษร่วมกันทางด้านภาษาพูด ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา ด้านผืนแผ่นดิน และด้านการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ ทั้งหมดคือการประกอบสร้างทางด้านจิตใจที่แสดงออกทางด้านวัฒนธรรม”¹¹ และจำแนกย่อยออกเป็น “ชนเผ่า (Ethnic)” ซึ่งให้ความหมายของชนเผ่าไว้ดังนี้ “คือกลุ่มคนที่มีภาษาปากพูดเดียวกัน มีต้นเค้าทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาเดียวกัน มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมร่วมกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน (มีบางกลุ่มที่เกือบจะมีพื้นที่การตั้งถิ่นฐานเดียวกัน)”¹²

คณะค้นคว้าสังคmlาว กรมชนเผ่า สำนักงานศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติมีความคิดเห็นว่าการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ออกเป็น ๓ ชนชาติใหญ่นั้น เป็นผลมาจากการกำหนดตามลักษณะภูมิภานาวว่าตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่จำแนกตามความสูงจากระดับน้ำทะเล ซึ่งถูกกำหนดมาจากแนวความคิดทางการเมืองซึ่งต้องการความสามัคคีปรองดอง และการมองที่ตั้งของชุมชนชาติพันธุ์ในฐานะของชุมชนกำลังที่ต้องการระดมเข้าสู่การปฏิวัติปลดปล่อยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งฐานความคิดดังกล่าวได้รับนโยบายมาจากฝ่ายบริหาร ต่อมาจึงได้มีแนวความคิดในการจัดหมวดหมู่กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มย่อยแทนการจัดหมวดหมู่เป็นชนชาติทั้งสามชนชาติดังที่กล่าวมาข้างต้น¹³ ทำให้ในแนวทางการศึกษาค้นคว้าด้านชาติพันธุ์ซึ่งรับหลักการดังกล่าว จึงมีวิธีการศึกษาเพื่อกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีพื้นฐานความคิดใน ๔ องค์ประกอบ¹⁴ คือ

1) การกำหนดจากแนวทางด้านภาษาศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์

โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีภาษาพูดของกลุ่มชาติพันธุ์ตามกลุ่มตระกูลภาษา (Language Family) ซึ่งใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี ๔ ตระกูลภาษา คือ ตระกูลภาษาลาว-ไต (Lao-Tai Language Family) ตระกูลภาษามอญ-เขมร (Mon-Khmer Language Family) ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Chine-Tibet Language Family) และ ตระกูลภาษาม้ง-อัวเมี่ยน (Hmong-lumien Language Family)¹⁵

2) การกำหนดจากแนวทางด้านพื้นที่

จากแนวคิดของการปฏิรูปการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ออกเป็น 3 ชนชาติดังที่เคยจำแนกไว้ในอดีต โดยให้เหตุผลว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลาวไม่ได้แบ่งแยกกันตั้งถิ่นฐานและมีเขตปกครองของตนแยกเป็นเอกเทศ หากแต่มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวและปะปนกัน เพราะฉะนั้นแนวความคิดเรื่องการจำแนกเป็น 3 ชนชาตินั้นจึงไม่เป็นแนวคิดที่ถูกต้อง

แต่เมื่อผู้วิจัยลงภาคสนามในพื้นที่ศึกษา พบว่า การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่สัมพันธ์กับภูมิประเทศยังมีเหมาะสมอยู่ เนื่องจากชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานอย่างยาวนานจะแสดงลักษณะของถิ่นฐานที่ยังผูกติดอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และระดับความสูงของพื้นที่เช่นเดียวกับบริบทของอดีต เพราะยังแสดงออกในวิถีการดำเนินชีวิต และการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอยู่ ยกเว้นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ในชั้นหลังที่ฝ่าขีดจำกัดด้านต่างๆ ทั้งในมิติด้านการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมออกไป ในที่นี้ผู้วิจัยจึงมีข้อคิดเห็นว่า การปฏิรูปเรื่องการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้นอย่างสิ้นเชิงนั้น ไม่ได้มาจากการศึกษาพื้นที่อย่างตรงไปตรงมา หากแต่มิใช่ของความต้องการผสานกันเป็นเนื้อเดียวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ตามนโยบายการเมืองเป็นสำคัญ¹⁶

3) การกำหนดจากแนวทางด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาค้นคว้าเรื่องเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สรุปว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีระบบเศรษฐกิจโดยรวมเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองด้วยการเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรม แต่ก็มีลักษณะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

4) การกำหนดจากแนวทางด้านวัฒนธรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันจะมีการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจสถานภาพของข้อมูล และเอกสารที่กล่าวถึงประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ จะพบว่ามีข้อสรุปในการทำงานว่า แม้ว่าแต่ละกลุ่มชนเผ่าจะมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตน แต่ต้องไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมรวมของชาติ

อย่างไรก็ตาม สถานภาพของจัดหมวดหมู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตามกรอบความคิดเดิมนั้นถูกจัดอยู่ในกลุ่ม "ชนชาติลาวสูง" จากการจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มตระกูลภาษาจะอยู่ใน "กลุ่มตระกูลภาษาม้ง-อัวเมี่ยน (Hmong-lumien Language Family)" นอกจากนี้ กลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ "ม้งขาว (Hmong Daw)"¹⁷ "ม้งเขียว (Hmong Njua)"¹⁸ และ "ม้งดำ (Hmong Dub)"¹⁹ จากฐานข้อมูลชาติพันธุ์ของ Joshua Project²⁰ ระบุว่า กลุ่มม้งขาว (Hmong Daw) มีประชากรประมาณ 236,000 คน²¹ และกลุ่มม้งเขียว (Hmong Njua) มีประชากรประมาณ 203,000 คน²² จากจำนวนประชากรของประเทศลาวทั้งสิ้น 6,392,000 คน²³

กลุ่มชาติพันธุ์ม้งจะมีความสัมพันธ์ทางด้านสังคมอยู่ 2 ระดับ คือ "ความสัมพันธ์ภายในสกุล (แซ่)" และ "ความสัมพันธ์ระหว่างสกุล" กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในสกุลหรือแซ่ถือเป็น "ความสัมพันธ์แบบพี่น้อง" เรียกว่า "ก๊อ-ตี้ (kwo-tij)" ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันระหว่างพี่น้อง และลูกพี่

ลูกน้องในครอบครัวชายที่ร่วม "ปู่" หรือ "พ่อ" เดียวกัน แต่ทั้งนี้ หากว่าน้องสาวแต่งงานและมีบุตร จะถือบุตรที่เกิดขึ้นเป็นคนนอกความสัมพันธ์ในสกุล เนื่องจากแต่งงานข้ามไปนับญาติฝ่ายชายและเปลี่ยนเป็นแซ่อื่นนั่นเอง

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสกุลถือเป็น "ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ" เรียกว่า "เน่งจ้าว (neej tsa)" คือการนับความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลให้เป็นเครือญาติทางวัฒนธรรม ในประเด็นดังกล่าว จึงทำให้สังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น และให้ความสำคัญกับบุคคลที่ถือเป็นพี่น้องคือมีแซ่เดียวกันได้อย่างทันทีทันใดที่พบเจอกันครั้งแรก หรือแม้ว่าจะตั้งถิ่นฐานอยู่กันคนละถิ่นที่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม จากจารีตทางสังคมแบบดั้งเดิมที่มีข้อห้ามมิให้มีการแต่งงานระหว่างกันของคนในแซ่เดียวกัน²⁴ ยังเปิดโอกาสให้ชาวม้งสร้างความสัมพันธ์ใหม่ๆ กับชาวม้งสกุลอื่นๆ ได้ตลอดเวลา จากมูลเหตุข้างต้นจึงทำให้ชาวม้งให้ความสำคัญกับคนร่วมชาติพันธุ์เดียวกัน และพร้อมจะช่วยเหลือกัน รวมไปถึงเครือข่ายในการทำงานในระบบราชการ และธุรกิจด้วยเช่นกัน

จากการศึกษา และการสำรวจภาคสนามพบว่า ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ตั้งถิ่นฐานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมี 14 ตระกูล คือ "เส่งย่า (xeem yaj)" "เส่งลี (xeem lees)" "เส่งถ้อ (xeem thoj)" "เส่งว่า (xeem vaj)" "เส่งเลา (xeem lauj)" "เส่งเฮ้อ (xeem hawj)" "เส่งขย่ง (xeem xyooj)" "เส่งวื้อ (xeem vwj)" "เส่งมัว (xeem muas)" "เส่งกืออะ (xeem khwm)" "เส่งฝัว (xeem faj)" "เส่งจือห์ (xeem tswb)" "เส่งหะ (xeem ham)" "เส่งคัว (xeem khab)"

รูปที่ 3: ลักษณะการแต่งกายหญิงสาวม้งขาว (hmoob dawb) ในแขวงหัวพัน สปป.ลาว

รูปที่ 4: ลักษณะการแต่งกายหญิงสาวม้งเขียว (hmoob ntshuab) ในแขวงหัวพัน สปป.ลาว

รูปที่ 5: ลักษณะการแต่งกายหญิงสาวม้งดำ (hmoob dub) ในแขวงหัวพัน สปป.ลาว

จากการลงภาคสนามเก็บข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ว่าในแทบจะทุกพื้นที่ที่จะจัดว่ากลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นผู้อยู่อาศัยบนพื้นที่สูง ซึ่งอาจจะมีเหตุผล 2 ประการ คือ 1) จากเหตุการณ์เมื่อครั้งบรรพกาลที่มีประวัติศาสตร์ชุมชนชาวลาวที่บอกเล่ากันในชุมชนม้งที่ตั้งถิ่นฐานในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังกล่าวว่ามีการทำลายเชื้อนเพื่อให้น้ำท่วมบ้านเรือนและไรนาของชาวม้ง อันเป็นเหตุให้ชาวม้งไม่เลือกตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มอีกเลย²⁵ แต่อย่างไรก็ดี เมื่อศึกษาค้นคว้าประเด็นดังกล่าวในประเทศจีนจะเห็นว่ายังมีการตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มและประกอบการเกษตรกรรมการทำนาปลูก และ 2) คือ การอพยพเข้ามาในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังที่พื้นที่ต่างๆ ได้ถูกจับจองด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ไปจนหมดสิ้น จึงเป็นเหตุให้ชาติพันธุ์ม้งที่เคลื่อนย้ายลงมาในภายหลังต้องขึ้นไปตั้งถิ่นฐานบนที่สูงไปโดยปริยาย²⁶ แม้ว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งในประเทศจีนดินแดนต้นกำเนิดนั้นมีการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบ และมีการทำการเกษตรกรรมประเภทนาในพื้นที่ราบลุ่มมาในอดีตก็ตาม²⁷

จากการศึกษาข้อมูลวิถีชีวิตของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้ง (เหมียว) ในประเทศจีนจะเห็นว่ามีภูมิปัญญาในการเพาะปลูกข้าวแบบน่าน้ำท่วม แต่เมื่อเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งถูกแรงเบียดขับให้จำต้องตั้งถิ่นฐานบนที่สูง จึงไม่สามารถทำน่าน้ำท่วมได้ จากการสัมภาษณ์ข้อมูลพบว่า ม้งที่ตั้งถิ่นฐานบนที่สูงในลาว และเวียดนามมีการเพาะปลูกพืชที่นำติดตัวเป็นสัมภาระทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังสอดคล้องและสามารถเพาะปลูกในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ได้ 3 ชนิด คือ "ป้อ-กือ (pob kws)"²⁸ "เปีย (Pias)"²⁹ และ "มาจ (Maj)"³⁰ แต่ไม่ได้พูดถึงพันธุ์ข้าว และจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวม้งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกๆ นั้นจะบริโภคข้าวโพดเป็นอาหารแทนข้าว จนต่อมาจึงได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการในการเพาะปลูกข้าวไร่ รวมถึงการรับเอาชนิดพันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศจากผู้คนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่

นอกจากนี้ ช่วงเวลากลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งลงมาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระลอกใหญ่ยังสอดคล้องกับช่วงที่มีการปลูกและค้าฝิ่นอย่างแพร่หลาย และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการปลูกและค้าฝิ่นเหล่านั้นมีสูงมาก³¹ พอที่จะสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคที่เป็นภูเขาสูงชันซึ่งเหมาะสมกับการปลูกฝิ่น รวมไปถึงเกิดการยอมรับที่จะปรับตัว และปรับเปลี่ยนละทิ้งภูมิปัญญาในการเพาะปลูกข้าวแบบน่าน้ำท่วมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมมาสู่การปลูกข้าวไร่และการปลูกฝิ่น จนกระทั่งราวทศวรรษที่ 20 ที่รัฐบาลได้เริ่มดำเนินนโยบายแผนงานการยุติการปลูกฝิ่น และยุติการถางป่า³² ทำให้การปลูกฝิ่นก็ได้หมดสิ้นจากแผ่นดินลาวในอีกสิบปีต่อมา

จวบจนกระทั่ง ค.ศ. 1973 ภายหลังจากที่ได้สงครามได้สิ้นสุดลง และมีการสร้างตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปี ค.ศ. 1975 นับเป็นช่วงเวลาแห่งการเริ่มต้นก้าวข้ามปัญหาต่างๆ ทั้งสงคราม ความรุนแรง และความขัดแย้งในระดับต่างๆ อันส่งผลต่อความมั่นคง และคุณภาพชีวิตของประชาชน และก้าวเข้าสู่ความเป็นเอกภาพในฐานะของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน และมีนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมกันของทุกกลุ่มชนชาติพันธุ์ ด้วยโครงการสนับสนุนการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านโครงการต่างๆ ในนามของโครงการหลุดพ้นความทุกข์ยาก รวมไปถึงมี

การจัดสรรที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และที่ทำกิน ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียน และการประกอบอาชีพทำให้มีการเคลื่อนย้ายประชากรครั้งใหญ่ของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งให้ลงมาตั้งถิ่นฐานยังที่ราบ และในเมืองต่างๆ ด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่ลาวภาคเหนือ แต่ต่อมาก็ได้กระจายตัวออกไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ในทุกหน่วยการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้ง 11 แขวง 1 เขตพิเศษ และ 1 นครหลวง³³

4. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน และการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

ชาวม้งเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อความศรัทธาต่อบรรพชนเช่นเดียวกับชาวจีนในสมัยบรรพกาล แม้จะมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานออกมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องต่างๆ ของชาวม้งก็ยังคงดำเนินไปอย่างมั่นคง และมีความแปรเปลี่ยนไม่มากนัก โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างจากศูนย์กลางการพัฒนา และการปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นไปได้ยากเนื่องจากการเชื่อมต่อง่ายมีความทุรกันดาร เช่น "ชุมชนบ้านน้ำบง" และ "บ้านห้วยไฮ" ซึ่งเป็นพื้นที่การศึกษาที่ผู้วิจัยได้เลือกใช้กรณีศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพ ซึ่งความเชื่อต่างๆ ของชาวม้งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานนั้นสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้ คือ

4.1 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงความเชื่อพื้นฐานของชาวม้งในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องของ "ขวัญ" ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ขวัญประเภทที่ 1 คือ ขวัญประจำที่กำกับอยู่กับองค์กายพหุส่วนต่างๆ ของร่างกาย เพื่อกำกับให้อวัยวะต่างๆ ของร่างกายทำงานอย่างปกติ เพราะฉะนั้น ในมนุษย์หนึ่งคนจะมีขวัญดังกล่าวมาทั้งสิ้น 32 ตัว และขวัญประเภทที่ 2 คือ ขวัญที่เปรียบกับวิญญาณที่กำกับชีวิตดำเนินไปอย่างมีสติ และเป็นปกติสุข ซึ่งขวัญในกลุ่มนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ตัว กล่าวคือ

สำหรับขวัญตัวที่ 1 เรียกว่า "จยู่-ไกท์-จยู่-โน่งก์" (*ntsuj qaib³⁴ ntsuj noog³⁵*) จะเป็นขวัญที่สถิตอยู่กับหลุมศพซึ่งฝังร่างตลอดไป ไม่สูญหายเพราะไม่มีสิ่งใดมาทำลายขวัญตัวนี้ได้

สำหรับขวัญตัวที่ 2 เรียกว่า "ยู่-เจีย-ยู่-เกวท์" (*nyuj³⁶ ciab nyuj kau*) ขวัญตัวนี้จะไปหาบรรพชนของตนที่เรียกว่า "ซื่อจ-กั้ง" (*txwv koob*) ซึ่งอยู่สถิตย์ปรโลกหรือดินแดนหลังความตาย เรียกในภาษาม้งว่า "ตั่ว-เต็บ" (*tuag teb*) และขวัญตัวนี้ก็จะกลายเป็น "ซื่อจ-กั้ง" (*txwv koob*) ให้กับขวัญของลูกหลานต่อไป

ขวัญตัวสุดท้าย เรียกว่า "จยู่-ซย้ง-จยู่-โด่งก์" (*ntsuj xyoob³⁷ ntsuj ntoos³⁸*) จะออกเดินทางไปพร้อมกับ "จื่อ-หยู่" (*ntxwj nyug*) ซึ่งเป็นผู้กำหนดอายุขัยของมนุษย์ โดยจื่อหยู่จะนำพาขวัญไปยังสวรรค์เพื่อไปหาเทพเจ้าสูงสุดที่เรียกว่า "ซั่ว" (*soub*) เพื่อให้ส่งขวัญกลับมาเกิดในโลกมนุษย์

อีกครั้ง แต่จะไปเกิดใหม่ซึ่งจะสามารถเวียนว่ายเกิดใหม่ได้ทั้งสิ้นเพียงแค่ 3 ครั้งเท่านั้น หลังจากนั้น ขวัญก็จะสูญสลายไป³⁹ จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงถึงความเชื่อ และความศรัทธาต่อบรรพชน ซึ่งเรียก ความเชื่อดังกล่าวว่า "เก๋ย-ไจย-ด้า-คว (kev cai dab qhua)"⁴⁰

4.2 ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าบนสวรรค์ (ฟ้า)

นอกจากความเชื่อเรื่อง "ขวัญ" ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานของชาวม้ง ชาวม้ง ยังมีนับถือเทพเจ้าอีกเป็นหลายองค์ อาทิเช่น

- "เซ้าบ (saub)" ที่เป็นเทพสูงสุดในจักรวาลทัศน์ของชาวม้ง เป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งในธรรมชาติ ชาวม้งเชื่อว่าเมื่อมีคนเสียชีวิต "ขวัญ" (ส่วนที่ 2 ที่ทำหน้าที่เวียนว่ายตายเกิด ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น) ของผู้ตายจะเดินทางขึ้นไปยังสวรรค์อันเป็นที่สถิตยของเซ้าบเพื่อทำความเคารพ จากนั้นเซ้าบจึงจะนำส่งขวัญให้ไปเกิดใหม่

- "เท็ง-จือ (theeb tswv)" เป็นผู้ปกครองทั้งสวรรค์ และโลกมนุษย์ ทำให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข

- "จือ-หญู (ntxwj nyug)" ทำหน้าที่ตรวจตราอายุขัยขวัญมนุษย์ และพาขวัญของผู้วายชนม์ไปหาเซ้าบ (saub)

- "ย่า-เล้าก (zaj lawg)" คือ เทพที่มีลักษณะเช่นเดียวกับมังกรซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้กำเนิดคอหอยของมนุษย์เนื่องจากชาวม้งเชื่อว่าคอหอยเป็นตัวกำเนิดของน้ำที่หล่อเลี้ยงในร่างกายรวมทั้ง น้ำลาย เพราะฉะนั้นเทพย่าเล้ากจึงทำหน้าที่เป็นเทพเจ้าที่คอยดูแลคุ้มครองแหล่งน้ำต่างๆ ในโลกมนุษย์

- "ซี-ยี้ (siv yig)" เป็นเทพเจ้าผู้สร้างสรรค์ และทำหน้าที่คุ้มครองดูแลขวัญที่สถิตยอยู่ประจำตามองค์ประกอบต่างๆ ของร่างกายของมนุษย์ ตลอดจนช่วยปราบปรามสิ่งเลวร้ายที่คุกคามความเป็นอยู่ของมนุษย์ ตามตำนานของชาวม้งกล่าวว่า แต่เดิมนั้น "ซี-ยี้" ทำหน้าที่เป็น "จี-เน้ง" ของชุมชนชาวม้งตามอาณาจักร ในช่วงเวลานั้น มีคนม้งเสียชีวิตมากเนื่องจากผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของ "จือ-หญูว (ntxwj nyug)" ซึ่งทำหน้าที่ตรวจตราอายุขัยของขวัญมนุษย์ ได้จับขวัญส่วนที่เรียกว่า "ยู่ว-เจีย-ยู่ว-เก้าท (nyuj ciab nyuj kau)" ไปกิน อยู่มาวันหนึ่งก็มาจับขวัญภรรยาของ ซี-ยี้ทำให้เสียชีวิตลงทั้งที่ยังไม่ถึงชาติ ซี-ยี้จึงได้ตามมาทวงขวัญของภรรยาคืนด้วยการฆ่าผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวลง ทำให้จือ-หญูวได้บัญชาให้ซี-ยี้ต้องทำหน้าที่ดังกล่าวนั้นแทน และขวัญของภรรยาให้ด้วย

- "จีเกอว (civ kaw)" เป็นเทพผู้ให้ลมหายใจให้แก่คนเรา และสิ่งที่มีชีวิต ยังเป็นผู้คุ้มครองดูแลอากาศ ลม

7) "ซ้อ (xob)" เทพฟ้าผู้ให้กำเนิดเสียงแก่คน และสิ่งมีชีวิต ทำให้สิ่งมีชีวิตสามารถใช้เสียงสื่อสารกัน เป็นผู้คุ้มครองดูแลเสียงต่างๆ ทำให้เสียงดังก้องไปทั่วทุกหนแห่งในโลกมนุษย์

- "ซ้อก้าบ (xwm kab)" ซึ่งมีคำบอกเล่าสืบทอดกันมาว่าเป็นเทพของชาวจีนโบราณที่ชาวม้งได้อัญเชิญมาจากชาวจีนเพื่อมาทำหน้าที่อำนวยพรให้ชาวม้งมีความร่ำรวย และมีความก้าวหน้าในการประกอบกิจการต่างๆ คำบอกเล่าดังกล่าวแสดงให้เห็นสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับชาวจีนในยุคบรรพกาลก่อนหน้าที่จะมีความขัดแย้งกันจนต่อสู้กันนั่นเอง

4.3 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสภาพแวดล้อม

ชาวม้งยังเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติในลักษณะของ "สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในสภาพแวดล้อม" เรียกในภาษาม้งว่า "ด๊าบ-เป-เตบ (dab pem teb)" ซึ่งหมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในโลกมนุษย์ อันได้แก่ เจ้าถิ่นเจ้าฐาน เจ้าที่เจ้าทางต่างๆ ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า "เซ้ง-เต-เซ้ง-เม่อ (xeeb teb seeb chaw)" และรวมไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในพื้นที่เฉพาะ เช่น ต้นไม้ใหญ่ และบ่อน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าสถิตอยู่บนท้องฟ้าที่ด้าน และมุมต่างๆ ของจักรวาล เรียกว่า "ด๊าบ-เป-ตุ้ (dab pem ntui)" กล่าวคือ จักรวาลทัศน์และโลกทัศน์ของชาวม้งเชื่อกันว่าจักรวาล และผืนโลกนั้นแบน โดยท้องฟ้าก็มีขอบเขตที่สัมพันธ์กับผืนแผ่นดินที่แบนราบดังกล่าวด้วย

สำหรับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิต และการดำรงชีพของชาวม้งจะสัมพันธ์กับ "สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในสภาพแวดล้อม" หรือ "ด๊าบ-เป-เตบ (dab pem teb)" กล่าวคือ ชาวม้งเชื่อว่าโลกธรรมชาติมีความอันตรายอันเกิดจากอำนาจอิทธิฤทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะภูมิลักษณะทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ อาทิเช่น ภูเขาหินปูน ถ้ำ หน้าผา ชุมเหว พื้นที่ที่ดินทรุดตัว และพังทลาย ตลอดจนแหล่งน้ำประเภทต่างๆ เช่น ตาน้ำ บ่อน้ำ หนองน้ำ แก่ง และน้ำตก ล้วนแต่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติสถิตอยู่ทั้งสิ้น

จากพื้นฐานความเชื่อเรื่องของขวัญ เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลต่อวิถีคิด และวิถีวัฒนธรรมของชาวม้งอย่างแนบแน่นตั้งแต่การดำรงชีวิต การทำมาหากิน ตลอดจนการจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อสนองตอบการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ชาวม้งเชื่อว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดจากการที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติได้มาจับเอาขวัญไปกักขังไว้จึงทำให้เจ็บป่วย และถ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเหล่านี้จับขวัญกินก็จะทำให้คนเสียชีวิตเพราะฉะนั้นในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวม้งจะมีความระแวดระวัง มีขนบธรรมเนียม และข้อห้ามต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะมีความเชื่อในเรื่องพื้นที่หรือทำเลที่ตั้งที่เชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ด้วยการหลีกเลี่ยงที่จะรบกวนด้วยการกระทำเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเข้ามาทำร้าย ตลอดจนมีความเชื่อในการพิทักษ์รักษาด้วยหมายให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติปกป้องดูแลให้ชุมชน และผู้คนดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขด้วย

4.4 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในเรือนชาวม้ง

"สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเรือน" เรียกในภาษาม้งว่า "ด๊าบ-เฮา-เจ้ (dab hauv tsev)" โดยความเชื่อของชาวม้งนั้นเชื่อว่าภายในเรือนจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ประจำอยู่ตรงตำแหน่งต่างๆ ของตัวเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาคนภายในครอบครัว ตลอดจนป้องกันไม่ให้ผีร้ายต่างๆ ในธรรมชาติเข้ามาทำร้ายคนในเรือน ซึ่งกล่าวกันว่า ผีร้ายในธรรมชาติจะทำร้ายคนในรูปแบบต่างๆ เช่น ทำลาย หรือจับเอาขวัญของคน ขวัญของสัตว์เลี้ยง ขวัญของพืชพันธุ์ที่เพาะปลูก ซึ่งเรียกในภาษาลาวว่า "ผละปลูก" ต่างๆ สุดท้ายก็จะทำให้คนล้มเจ็บป่วยลง สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวม้งเชื่อว่าสถิตอยู่ในเรือนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

- "ซือ-ก้าบ (xwm kab)" ซึ่งมีคำบอกเล่าสืบทอดกันมาว่าเป็นเทพของชาวจีนโบราณที่ชาวม้งได้นับถือต่อมาจากชาวจีนเพื่อมาทำหน้าที่อำนวยพรให้ชาวม้งมีความร่ำรวย และมีความก้าวหน้าในการประกอบกิจการต่างๆ คำบอกเล่าดังกล่าวแสดงให้เห็นสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับชาวจีนในยุคบรรพกาลก่อนหน้าที่จะมีความขัดแย้งกันจนต่อสู้กันนั่นเอง ซึ่งตำแหน่งที่สถิตย์ และบูชาซือก้าบนั้นอยู่ตรงพื้นผนังด้านในที่ประจันหน้าอยู่กับประตูหลัก ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า "ซ้อ-จ้ง-ต้า (qhov rooj tag)" ของเรือน (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ A ในภาพที่ 6) ซึ่งแทนสัญลักษณ์ของซือก้าบด้วยกระดาดเงินกระดาดทอง และมีชนไก่ที่ขุดเลือดไก่มาติดบนกระดาดดังกล่าว 3 ตำแหน่ง ซึ่งการเซ่นไหว้บูชาซือก้าบนั้นจะทำพิธีกรรมเป็นประจำทุกปีในวันปีใหม่ของชาวม้ง และมีการเปลี่ยนแผ่นกระดาดเงินกระดาดทองและชนไก่ตัวผู้ และใช้ไก่ตัวเดียวกันนั้นเองเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชา

นอกจากนี้ จากการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามพบว่า ในเรือนที่มีเจ้าของเป็นแม่ม้าย และมีลูกชายที่ยังไม่ได้ออกรือนั้น จะดเว้นไม่เซ่นไหว้ และไม่มีหิ้งบูชาซือ-ก้าบอยู่ในเรือน จนกว่าลูกชายจะแต่งงานจึงจะตั้งหิ้งบูชาซือ-ก้าบ สาเหตุดังกล่าวนี้สันนิษฐานว่า ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตายของคนในเรือนนั้น ได้ใช้พื้นที่บริเวณที่ติดผนังด้านในเรือนที่ประจันหน้าอยู่กับประตูหลักเป็นพื้นที่ตั้งศพคนตายและประกอบพิธีกรรม จึงต้องปลดเอากระดาดเงินกระดาดทองที่เป็นสัญลักษณ์ของซือ-ก้าบออกก่อน ซึ่งหากว่าคนตายนั้นเป็นสามีซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในบ้าน จึงทำให้ไม่มีผู้ที่ทำพิธีกรรมเซ่นไหว้บูชาซือ-ก้าบไปโดยปริยาย จนกว่าลูกชายจะได้แต่งงานมีครอบครัว จะเห็นได้ว่าพิธีการและธรรมเนียมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิถีคิดดั้งเดิมของชาวม้งที่เป็นสังคมที่เพศชายเป็นใหญ่ และแสดงออกถึงลักษณะการเปลี่ยนผ่านสภาวะจากเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ด้วยพิธีกรรมการแต่งงาน

- "ต้า-ธรง (daj roog)" สันนิษฐานว่าเป็นเทพที่เก่าแก่ที่สุด เนื่องจากแสดงออกถึงสัญลักษณ์และนัยยะที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพขั้นพื้นฐานของชาวม้ง กล่าวคือ ต้า-ธรงจะเป็นดังเทพผู้ดูแลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร และสัตว์เลี้ยง อีกทั้งเป็นที่น่าสนใจว่า การบูชาเซ่นไหว้ต้า-ธรง นั้นยังถูกกำหนดให้ประกอบพิธีกรรมอยู่ในห้องนอนหลักของเรือน และเซ่นไหว้บูชาด้วยหมูทั้งตัวอีกด้วย (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ B ในภาพที่ 6) แต่ทว่าการเซ่นไหว้ต้า-ธรงนั้นไม่ได้ทำเป็นประจำทุกปี หากแต่จะจัดการเซ่นไหว้บูชาเมื่อมีข้อสังเกตเห็นว่า ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำลงอย่างผิดปกติ ตลอดจนสัตว์เลี้ยงตายหรือมีโรคพยาธิที่ไม่เจริญอาหาร และผอมโซ

อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาที่ให้อธิบายพิธีการเซ่นไหว้ต้า-ธรงของชุมชนชาวม้งในประเทศไทยว่า พื้นที่ในเรือนที่ใช้ในการเซ่นไหว้บูชาต้า-ธรง ที่ทำกันในห้องนอนนั้น มีเรื่องเล่าว่า ชาวม้งได้จับหมูของชาวข่ามาทำพิธีเซ่นไหว้จึงเกรงว่าชาวข่าจะมาพบเห็น จึงได้หลบไปทำพิธีในห้องนอน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้หากมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพิธีกรรมของชาวม้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศจีนจะเห็นได้ว่า ไม่น่าจะเป็นความจริง เนื่องจากชาวข่าเป็นกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อนหน้าการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวม้งซึ่งเพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างเร็วที่สุด คือ 200 ปี และมีการอพยพเข้ามาหลายระลอกและหลายกลุ่ม จึงเป็นไปได้

ไม่ได้ว่าเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นไปจับกุมของชาวขามมาทำพิธีเช่นไหว้บูชาจึงต้องทำแบบหลบซ่อน
นั้นจะกลายเป็นแบบแผนที่ชาวม้งที่อยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งหมดได้ถือปฏิบัติ

- "ตัวม-จิว-กู๋ (tuam tsuab kub)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในเสาบรรพบุรุษ เรียกว่า เสา
"เจ-ตา (ncej tag)" ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับเสาเอก (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ C ในภาพ
ที่ 6) "ตัว-จิว-กู๋" จะทำหน้าที่คุ้มครองผู้คนที่อยู่อาศัยในเรือน และสัตว์เลี้ยงให้อยู่เย็นเป็นสุข

- "ตัวม-เซีย-เม้งจ (tuam tsiaj meej)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์ในประตูหลักของเรือน ซึ่งเรียก
ในภาษาม้งว่า "ฮ่อ-จิง-ต้า (qhov rooj tag)" (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ D ในภาพที่ 6) โดยทำ
หน้าที่รักษาประตูหลักของเรือนไว้ไม่ให้ผีร้ายเข้ามาในเรือน

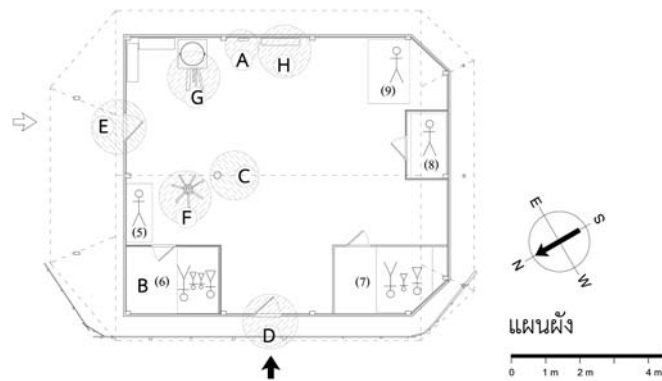
- "ลือ-เซีย-เม้งจ (lwm txiaj meej)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์ในประตูรองของเรือน เรียก
ในภาษาม้งว่า "ฮ่อ-จิง-ซัวว (qhov rooj txuas)" (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ E ในภาพที่ 5)
โดยทำหน้าที่รักษาประตูรองไม่ให้ผีร้ายเข้ามาในเรือนเช่นกัน

- "หลือ-เพง-ย่า-หย้า (lwm peej nyaj ayab)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในแม่เตาไฟที่ตั้งอยู่
กลางเรือนคู่กับเสา "เจ-ตา (ncej tag)" ซึ่งเป็นเสาเอกของเรือน สำหรับแม่เตาไฟนี้เรียกในภาษาม้ง
ว่า "ฮ่อ-จิบ (qhov cub)" (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ F ในภาพที่ 6) ซึ่งเป็นที่นำสังเวยเตาไฟ
น้อยนี้ความจริงเป็นเตาไฟที่สำคัญมากเนื่องจากสันนิษฐานว่าเป็นเตาไฟสำหรับให้ความอบอุ่นที่อยู่
ตรงกลางเรือน อันเป็นสัมภาระทางวัฒนธรรมที่ตกค้างมาแต่บรรพกาลเมืองขามม้งยังตั้งถิ่นฐานอยู่
ในเขตที่หนาวเย็น ทำให้เตาไฟนี้เปรียบได้เป็นเตาไฟแห่งชีวิต

- "ตัว-หลือ-ฮ่อ-ฮือ (tuam lwm txov ntxw)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่กับเตาไฟสำหรับ
ประกอบอาหารซึ่งเรียกเตาไฟนี้ในภาษาม้งว่า "ฮ่อ-ฮอส (qhov txos)" (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ G ในภาพที่ 6) โดยทำหน้าที่เป็นผู้รักษาดูแลอาหารการกิน ทำให้คน และสัตว์เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์

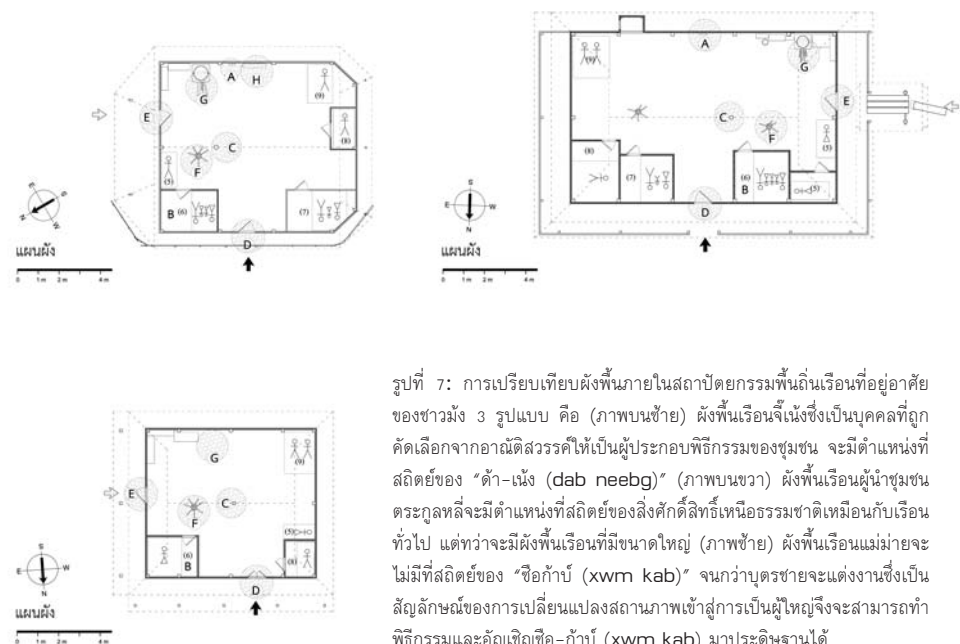
- "ด้า-เน้ง (dab neeb)" เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่หิ้งพิธีกรรมในเรือนของผู้ที่ทำหน้าที่เป็น
ร่างทรงเพื่อรับอาณัติสัญญาณจากสวรรค์ ตลอดจนทำหน้าที่สื่อสารกับ "ซี-ยี่ (siv yig)" ซึ่งทำหน้าที่
คุ้มครองดูแลขวัญที่สถิตย์อยู่ตามองค์ประกอบต่างๆ ของร่างกายของมนุษย์ เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าว
นี้ว่า "จี-เน้ง (txiv neeb)" จากการสัมภาษณ์พบว่า กระบวนการทำหน้าที่เป็นจี-เน้งของบุคคลนั้น เกิด
จากการเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นกับคน เช่น การป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ การแพ้ข้าวปลาอาหารที่
ประกอบอาหารแบบไม่ถูกต้องไม่เป็นมงคลโดยจะเกิดการอาเจียน และรักษาไม่หาย จนมีจี-เน้งผู้
อื่นมาทำนายและทำพิธีกรรมตั้งบุคคลผู้นั้นให้เป็นจี-เน้งแล้วการเจ็บป่วยนั้นก็หายไ

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า กระบวนการเข้าสู่สถานภาพของจี-เน้งนั้นไม่ได้เกิดจากการสืบสายสกุล
จึงทำให้การบูชา "ด้า-เน้ง dab neebg" ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เฉพาะกับเรือนของจี-เน้งจึงถูกจำกัด
อยู่ในวงแคบๆ เฉพาะเรือนที่มีบุคคลทำหน้าที่เป็นจี-เน้งเท่านั้น (ตำแหน่งที่แทนด้วยสัญลักษณ์ H ใน
ภาพที่ 6) โดยในที่นี้ ตามความเชื่อของชาวม้งจะเชื่อว่าด้า-เน้งเป็นสิ่งศักดิ์ที่มีอิทธิฤทธิ์สูงเนื่องจากการ
การเชื่อมต่อพลัง และอิทธิฤทธิ์ความเก่งกล้ามาจากซี-ยี่ และถูกกำหนดให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยตามการ
บัญชาการของจี-เน้งคนอื่นๆ ต่อไป เมื่อยามที่ซี-ยี่ได้ถูกกำหนดให้ไปปฏิบัติหน้าที่อยู่บนสวรรค์

- A หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ซื่อ-ก้าบ (xwm kab)"
B หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ด้า-ธรง (daj roog)"
C หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ตั่วม-จี้ว-กู (tuam tsuab kub)"
D หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ตั่วม-เซีย-เม้งจ (tuam tsiaj meej)"
E หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ลือ-เซีย-เม้งจ (lwm txiaj meej)"
F หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ลือ-เพ่ง-ย่า-หย้า (lwm peej nyaj ayab)"
G หมายถึง ตำแหน่งที่สถิตยของ "ตั่ว-ลือ-ซ้อ-ซื่อ (tuam lwm txov ntsw)"

รูปที่ 6: ภาพแสดงที่สถิตยของลึงคักคัลทื่อเหนื่อธรรมชาติในตำแหน่งต่างๆ ภายในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยของชาวม้ง

รูปที่ 7: การเปรียบเทียบผังพื้นภายในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยของชาวม้ง 3 รูปแบบ คือ (ภาพบนซ้าย) ผังพื้นเรือนจึ่งเน้งซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกคัดเลือกจากอาณัติสวรค์ให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของชุมชน จะมีตำแหน่งที่สถิตยของ "ด้า-เน้ง (dab neebg)" (ภาพบนขวา) ผังพื้นเรือนผู้นำชุมชนตระกูลหลักจะมีตำแหน่งที่สถิตยของลึงคักคัลทื่อเหนื่อธรรมชาติเหมือนกับเรือนทั่วไป แต่ทว่าจะมีผังพื้นเรือนที่มีขนาดใหญ่ (ภาพซ้าย) ผังพื้นเรือนแม่ย่าจะไม่มีที่สถิตยของ "ซื่อก้าบ (xwm kab)" จนกว่าบุตรชายจะแต่งงานซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่จึงจะสามารถทำพิธีกรรมและอัญเชิญซื่อ-ก้าบ (xwm kab) มาประดิษฐานได้

4.5 คติความเชื่อในการเลือกพื้นที่ตั้งหมู่บ้านของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าชาวม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่และสืบทอดแนวความคิดเรื่องการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และบรรพบุรุษมาตั้งแต่เดิมจนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวคือ กลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งมีความเชื่อถือ และเคารพยำเกรงในเรื่องอำนาจและอิทธิฤทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติมาตั้งแต่บรรพกาล ดังที่มีความเชื่อว่า ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ พื้นที่ต่างๆ ล้วนแต่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติคุ้มครอง และสถิตย์อยู่ อีกทั้งยังมีการเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างสถานที่ต่างๆ ด้วยตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวม้ง ในที่นี้ เมื่อมีการแสวงหาที่ตั้งหลักแหล่งชุมชนใหม่ และพบสถานที่ที่มีความเหมาะสมในแง่ภูมิต่างๆ แล้ว จะต้องมีการทำพิธีกรรมเพื่อเสี่ยงทายตรวจสอบว่าสถานที่แห่งนี้จะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานได้หรือไม่ และถ้าผลของการเสี่ยงทายระบุว่าไม่ได้ ชาวม้งแบบบุพพกาลนั้นจะไม่ฝืน และต้องแสวงหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งมีความเชื่อว่าฝืนเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวก็จะนำเอาโรคภัยไข้เจ็บมาสู่ชุมชน และครัวเรือน

ในทัศนะดั้งเดิมของชาวม้ง เชื่อว่าในพื้นที่ธรรมชาตินั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์ปกปักษ์รักษาอยู่ โดยจะแบ่งคุณลักษณะออกเป็น 2 ประเภท คือ "พื้นที่ที่เป็นตำแหน่งที่สถิตย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ" ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า "ด๊าบ-เป-เตบ (dab pem teb)" ซึ่งหมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในโลกมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น "สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิฤทธิ์ในการคุ้มครองผู้คน" เรียกว่า "เจ้าถิ่นเจ้าฐาน" หรือ "เจ้าที่เจ้าทาง" ต่างๆ ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า "เซ้ง-เต-เซ้ง-เมอ (xeeb teb seeb chaw)" และ "สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ที่มีอิทธิฤทธิ์ทำร้ายหรือเป็นภัยต่อผู้คน" ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า "ด๊าบ (dab)" ซึ่งหมายถึง "ผีร้าย" อันได้แก่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับต้นไม้ใหญ่, "สิ่ว-ตงม-สิ่ว-ซ้อ (siv toom siv xwv)" ซึ่งหมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับตาน้ำ ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าไปบริเวณเกิดอาการหูไม่ได้ยิน เรียกอาการดังกล่าวในภาษาลาวว่า "หูดับ", "ด๊าบ-จซอ-เต้า-เดจ (dab tsoj tauv dej)" หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับน้ำตก ซึ่งเรียกในภาษาลาวว่า "ตาดน้ำ", "ด๊าบ-จยวจ (dab zqj)", สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับหนองน้ำ ซึ่งเรียกในภาษาลาวว่า "หนองน้ำตาย" ซึ่งบางที่เรียกว่า "ตั่วม-ฟ้า-เหมง-หรือ-ฟ้า-เหมง (tuam fab meem lwm fab meem)" ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติในกลุ่มนี้ ชาวม้งเชื่อว่าสถิตย์อยู่ในหนองน้ำ และอุโมงค์ใต้ดินที่เชื่อมต่อกับแหล่งน้ำ, "อ-ซอ-ลิส-ฟัวบ (os xos lis phuab)" หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นตลอดปี, "ถ่อ-เท้งบ-ถ่อ-ติม (tho theeb thp tim)" หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับพื้นที่ที่มีดินพังทลาย ซึ่งเรียกในภาษาลาวว่า ดินเจื่อน รวมทั้ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่กับพื้นที่ที่เป็นหลุมยุบที่เกิดจากดินทรุดตัว ซึ่งจะส่งผลกับสตรีทำให้ผู้ไปบริเวณพื้นที่ดังกล่าวนั้นเกิดอาการเจ็บเอว และแท้งบุตร

นอกจากนี้ยังมี "ตั่วม-ซย้งบ-จื่อ-หรือ-ซย้งบ-จื่อ (tuam xyoob thwb lwan xyoob thwb)" หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่แปลงกายเป็นสัตว์ อาทิ ลูกหนูที่แสดงลักษณะอันแปลกประหลาด คือ ใช้เท้าหน้าเกาะไหล่กันหลายๆ ตัว แล้วเดินไปข้างหน้า หรือนกที่มีวิสัยผิดปกติคือจับเจ้าบนผิวดิน หรือสัตว์ป่าอื่นๆ ที่ควรจะมิสยชาติญาณป่าแต่กลับไม่ยอมหนีคน ซึ่งหากไปทำไร่นาแล้วไปถูกหรือจับเข้าก็จะเกิดอันตรายโดยฉับพลันสำหรับผู้ประสบ และคนในครอบครัว ซึ่งมีวิธีแก้ไขคือ ต้องให้คนในครอบครัวไปพำนักรที่เรือนผู้อื่นในหมู่บ้านอื่น หรือย้ายถิ่นฐานของคนในเรือนนั้นไปอยู่แห่ง

อื่นโดยไม่กลับมายังหมู่บ้านเดิมอีกเลย ตามที่กล่าวมาข้างต้น ชาวเมืองเชื่อว่าเป็นพื้นที่ห้ามไม่ให้มีการตั้งถิ่นฐานทับลงบนพื้นที่ดังกล่าวมา

ดังกล่าวมาข้างต้นหากวิเคราะห์ถึงเหตุและผลนั้น แสดงให้เห็นถึงกุศโลบายในการดำเนินชีวิต และการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนชาวม้ง ตัวอย่างเช่น ห้ามไปรบกวาน ตาน้ำ อันเนื่องมาจากเป็นแหล่งน้ำดิบที่สำคัญของชุมชน หากไปรบกวานและทำให้เกิดความสกปรกก็ย่อมส่งผลต่อระบบน้ำกินน้ำใช้ของชุมชน หรือการห้ามสตรีมีครรภ์ไปยังพื้นที่ที่ดินพังทลาย ซึ่งดังกล่าวก็เห็นว่าเป็นการป้องกันอุบัติเหตุที่อาจจะทำให้เกิดการแท้งบุตรได้นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อดังกล่าวถูกบอกเล่าและผลิตซ้ำมาอย่างยาวนาน จนไม่ได้ตั้งคำถามย้อนกลับ หรือให้คำอธิบายในแง่ของเหตุและผล นอกจากนี้ จะเห็นว่าบางพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เปราะบางที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารซึ่งหากบุกรุกเข้าไปตั้งถิ่นฐานย่อมทำให้ผู้คนในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อนไปด้วยนั่นเอง

"พื้นที่ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองดูแล" ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันชัดเจนในเรื่อง "อำนาจเหนือธรรมชาติ" กล่าวคือ พื้นที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่อาศัย (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้พื้นที่ในจุดนั้นเฉพาะ) นั้นหมายถึงพื้นที่ที่เป็นเรือนอยู่อาศัยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์เราจะไปบุกรุกจะส่งผลร้ายแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน พื้นที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง (ผู้คุ้มครองเรียกว่าเจ้าถิ่นเจ้าฐาน) หมายถึงพื้นที่ทั้งหมดในธรรมชาติ (ไม่รวมพื้นที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้พื้นที่ในจุดนั้นเฉพาะ) ถ้าคนเราจะเข้าไปบุกรุกก็จะต้องประกอบพิธีกรรมขอขมา และเสี่ยงทายก่อนว่าจะมีคนเข้าอาศัยอยู่นั้นจะอยู่ได้หรือไม่ ถ้าอยู่ไม่ได้ก็จะย้ายไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ แต่โดยทั่วไปแล้วถ้ามีการทำพิธีกรรมขอใช้พื้นที่อย่างถูกต้องแล้วส่วนมากการเสี่ยงทายก็จะให้คำตอบว่าสามารถอยู่อาศัยได้

การเลือกพื้นที่ตั้งหมู่บ้านจึงเป็นการหาที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยแก่ชีวิต ตลอดจนเพื่อให้จิตใจของคนมั่นคง และสบายใจในเวลาอยู่อาศัย นอกจากนี้ การสร้างบ้านปลูกเรือนยังเน้นไปถึงพื้นที่ที่มีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ รวมไปถึงความแข็งแรงของตัวเรือน ซึ่งได้แสดงออกในการตัดไม้ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ใกล้บ้าน การเลือกวัสดุโครงสร้าง ตลอดจนการปรับหน้าดินเหล่านี้ เป็นต้น

5. ข้อมูลเบื้องต้นชุมชนชาติพันธุ์ม้งบ้านน้ำบางและบ้านห้วยไฮ และประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนม้งในบ้านน้ำบางและบ้านห้วยไฮเป็นชุมชนม้งที่เก่าแก่ที่สุดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ยังดำรงอยู่ตราบจนกระทั่งปัจจุบัน ตั้งชุมชนอยู่ในบริเวณพื้นที่ตอยสูงในเทือกเขาภูหลวงซึ่งทำหน้าที่เป็นพรมแดนระหว่างลาวและเวียดนาม ตั้งอยู่เมืองจำไต แขวงหัวพัน ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นพื้นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับเส้นทางการอพยพสำคัญของชาวม้งที่อพยพลงมาจากพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศจีนเข้ามาสู่แหลมอินโดจีน โดยเฉพาะบ้านน้ำบางอยู่ในพื้นที่เชื่อมต่อเส้นทางการเคลื่อนย้ายจากภาคใต้ของประเทศจีนสู่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม จากนั้นเคลื่อนตัวเข้ามาสู่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศลาว

สำหรับชื่อบ้าน "น้ำบง" นั้นไม่ได้เป็นชื่อในภาษาม้ง หากแต่เป็นชื่อที่เรียกขานกันในกลุ่มตระกูลภาษาไท ซึ่งคำว่า "บง" นั้นหมายถึง "ตัวบ้ง" ซึ่งหมายถึง "หนองบึงกินใบไม้" ทั้งนี้ชื่อดังกล่าวถูกเรียกขานกันโดยชาวไทยแดง เนื่องจากลำห้วยน้ำบงซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของแม่น้ำซำซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่แถบบริเวณบ้านน้ำบง และไหลผ่านหมู่บ้านของชาวไทยแดงหลายหมู่บ้าน และไหลไปสมทบกับแม่น้ำซำละแวกบ้านเตาซึ่งเป็นชุมชนไทแดงชื่อดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภูมินามของพื้นที่นั้นมีสายสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ไตที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ละแวกนี้ก่อนที่ชาวม้งจะเคลื่อนย้ายลงมา สำหรับชื่อบ้าน "ห้วยไฮ" นั้นไม่ได้เป็นชื่อในภาษาม้งเช่นกัน หากแต่เป็นชื่อที่เรียกขานกันในกลุ่มตระกูลภาษาไท ซึ่งคำว่า "ไฮ" นั้นหมายถึง "ต้นไฮ" ซึ่งหมายถึง "ต้นไทร" ที่มีผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่านานาชนิด ทั้งนี้ชื่อดังกล่าวถูกเรียกขานโดยชาวไทยแดงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตอนล่าง เนื่องจากลำห้วยไฮต้นกำเนิดอยู่แถบบริเวณตอนบนของบ้านห้วยไฮ ไหลลงมาผ่านบ้านห้วยไฮ และหมู่บ้านของชาวไทยแดงที่ตั้งอยู่พื้นที่ตอนล่าง

ชาวม้งบ้านน้ำบง และบ้านห้วยไฮ คือ เป็นกลุ่มที่มีประวัติศาสตร์บอกเล่าสืบต่อกันมาว่าอพยพมาจากพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศจีนผ่านภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม จากนั้นเคลื่อนตัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่ภูเขาในแขวงหัวพัน ต่อมาจึงได้ลงหลักปักฐานอย่างถาวรในบ้านน้ำบง และบ้านห้วยไฮเนื่องจากเชื่อกันว่าพื้นที่ตัวบ้านจะให้ความอยู่เย็นเป็นสุข ชาวม้งในบ้านน้ำบงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งขาว ประกอบมีตระกูล "เส่งวื้อ (xeem vwj)" "เส่งลี (xeem lis)" "เส่งถ้อ (xeem thoj)" "เส่งย่า (xeem yaj)" และ "เส่งว่า (xeem vaj)" และบ้านห้วยไฮเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งขาวเช่นกัน ประกอบมีตระกูล "เส่งวื้อ (xeem vwj)" "เส่งลี (xeem lis)" "เส่งถ้อ (xeem thoj)" "เส่งซ่ง (xeem xyooj)" และ "เส่งว่า (xeem vaj)" "เส่งเลา (xeem lauj)" "เส่งย่า (xeem yaj)"

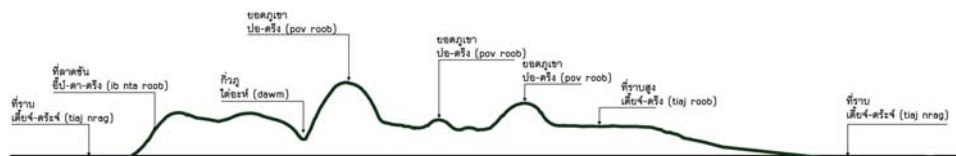
สภาพทางกายภาพของพื้นที่ตั้งหมู่บ้านมีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นคติความเชื่อเก่าแก่ที่สืบทอดกันต่อมา นอกจากนี้ ในละแวกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานยังมีป่าไม้วางใหญ่ที่ใช้เป็นทรัพยากรในการดำรงชีวิตในแง่มุมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีเนินเขาที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะสมแก่การปลูก "สาลี่" ซึ่งหมายถึง "ข้าวโพด" สำหรับเลี้ยงสัตว์ ในช่วงสร้างบ้านขึ้นใหม่นั้นมีประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน คนทั้งหมดในบ้านล้วนแต่เป็นพี่น้อง และเครือญาติกัน ต่อมาระยะหนึ่งจึงมีจำนวนหลังคาเรือนเพิ่มขึ้นเนื่องจากจำนวนคนในบ้านได้เพิ่มขึ้น และมีพี่น้องย้ายมาจากหมู่บ้านอื่นมาอาศัยอยู่ด้วย

ในปัจจุบันบ้านน้ำบงยังคงลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนบุพกาลเมื่อร้อยปีที่แล้ว อันแสดงให้เห็นถึงรอยต่อของประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้าย และการตั้งถิ่นฐานในอดีต และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ม้งแบบบุพกาลที่ยังมีการรบกวนจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกไม่มากนัก แม้ว่าจะสร้างขึ้นในช่วงต้นสมัยฝรั่งเศสปกครองลาว และในอดีตนั้นเคยเป็นสถานที่มั่นเพื่อการต่อต้านฝรั่งเศสในเขตเมืองซำใต้

6. ลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การตั้งหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อ

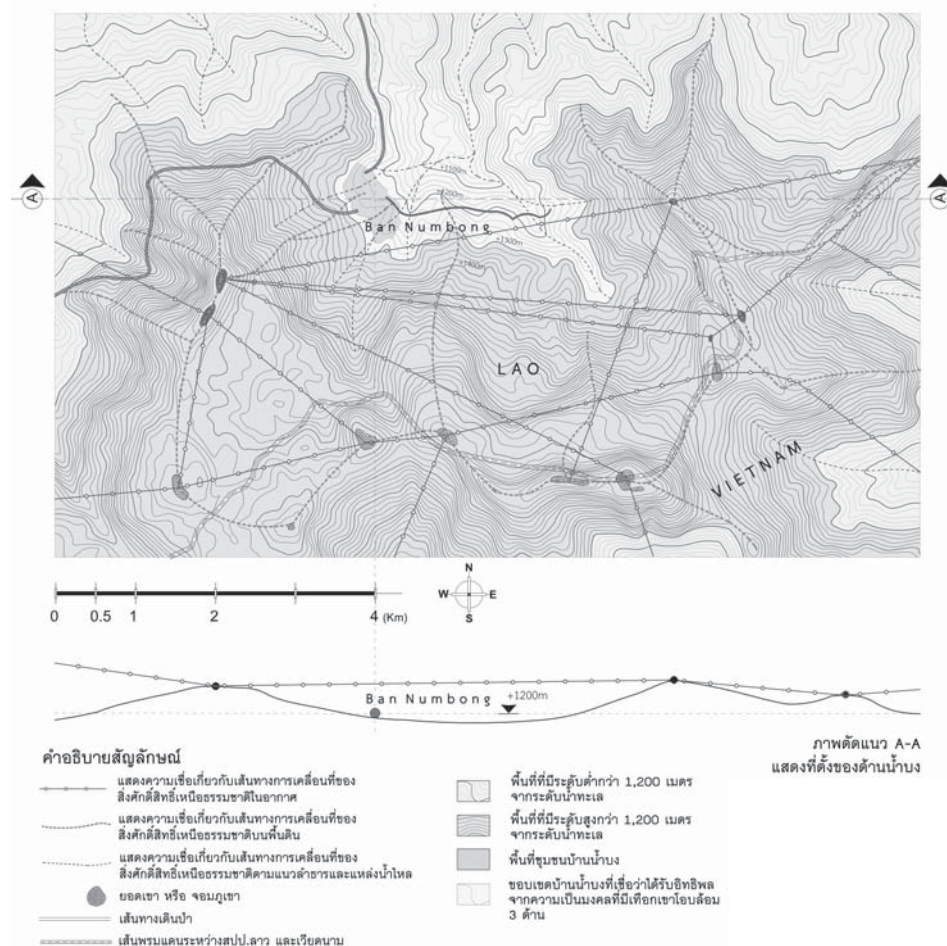
"บ้านน้ำบง" ได้รับความนิยมนามว่า "บ้านอยู่ดี" นับตั้งแต่เมื่อแรกลงหลักปักแหล่งนั้นจนถึงปัจจุบัน ก็มีการตั้งถิ่นฐานของชาวม้งมานานกว่า 100 ปีมาแล้ว โดยการเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านนั้นเลือกแนวภูเขาที่วางตัวอ้อมหมู่บ้านเป็นรูปเกือกม้าและมีสันเขาที่ทอดตัวยาวต่อเนื่องกันไม่มีส่วนที่เรียกว่า "กิวฏ" ซึ่งเรียกภูมิลักษณะดังกล่าวในภาษาม้งว่า "ได้อะห์ (dawn)" ซึ่งมีลักษณะเป็นหุบเขาซึ่งเรียกในภาษาลาวว่า "สันเขาไม้ร่วง" อันมีความหมายว่า ชุมชนหมู่บ้านจะมีความมั่งคั่งไม่มีทรัพยากรสิ้นไร้ไหลไป นอกจากนี้มีความเชื่อว่าหากตั้งบ้านอยู่ตรงแนวเดียวกับกิวฏจะทำให้เกิดโรคภัย ซึ่งบ้านน้ำบง เป็นหมู่บ้านที่ชาวม้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกล่าวกันว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการคัดสรรพื้นที่ตามคติความเชื่ออย่างเคร่งครัด กล่าวคือ กลุ่มชาวม้งเชื่อว่าบนสันเขานั้นเป็นเส้นทางเดินของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และในส่วนพื้นที่ที่ราบจะไม่มีเส้นทางเดินของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ได้อย่างปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และมีความเจริญมั่งมี ในทรัพยากรสิน หากทำการเพาะปลูกก็จะได้ผลผลิตดี หากเลี้ยงสัตว์ก็จะขยายพันธุ์ได้ดี

นอกจากแนวของสันภูเขาแล้วที่มีความเชื่อว่าเป็นเส้นทางเคลื่อนที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หากเป็นลำน้ำจะเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติจะเคลื่อนที่ผ่านตรงกึ่งกลางของลำน้ำ สำหรับที่ราบสองหุบผั่งแม่น้ำจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานได้อย่างถาวร บนยอดของภูเขาที่เรียกว่า “จอมฏ” หรือ “โนนฏ” ก็เป็นพื้นที่ที่หลีกเลี่ยงในการตั้งถิ่นฐานเช่นกัน

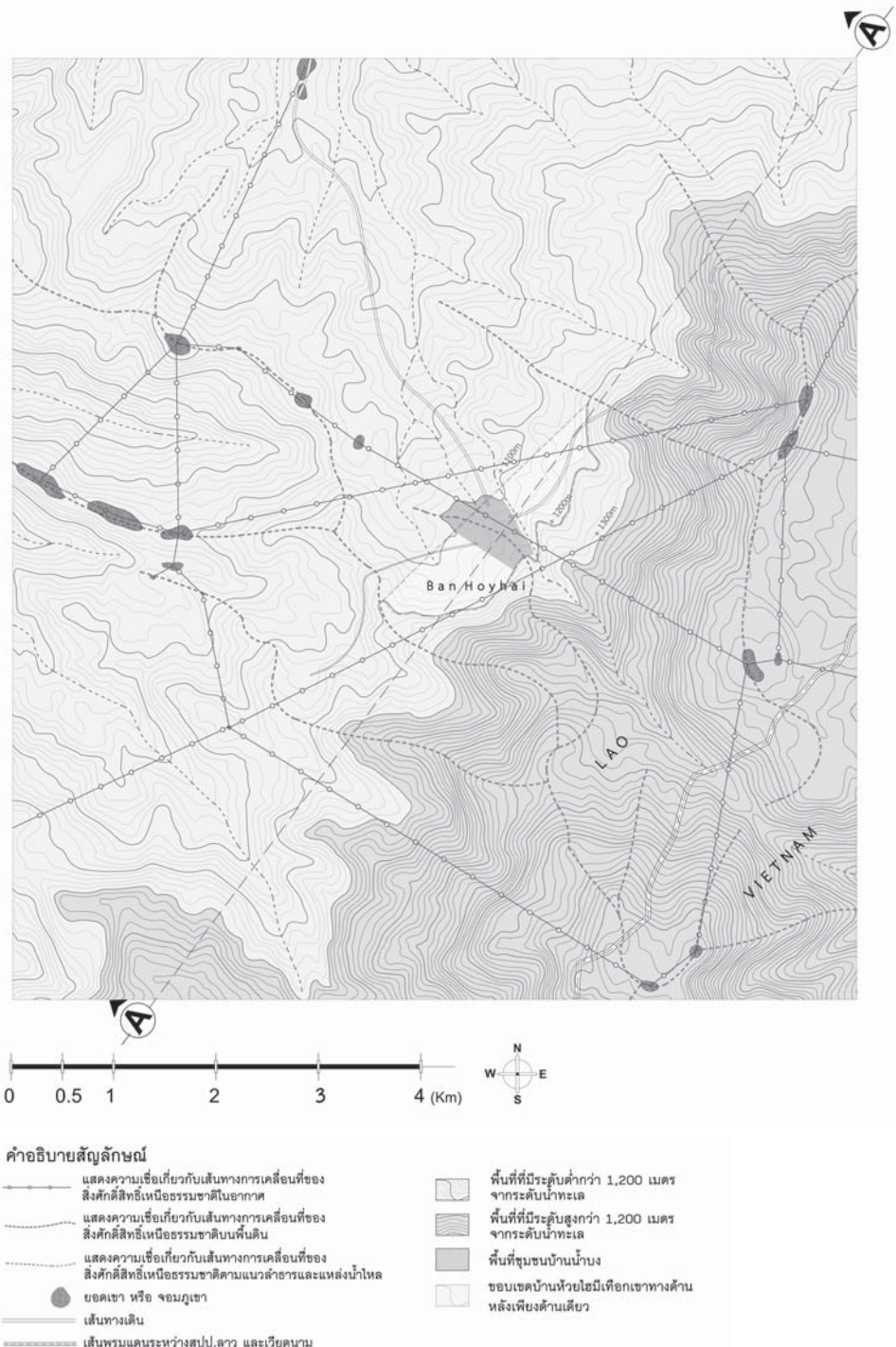

รูปที่ 9: ลักษณะภูมิประเทศแบบต่างๆ และคำเรียกชื่อในภาษาม้ง

จากภูมิลักษณะของพื้นที่สูงดังกล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ม้งแบบบุพกาลมีข้อห้ามไม่ให้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไปนี้ คือ "สันเขา" "กิ่วภู" "จอมภู" "โนนภู" และ "กลางลำน้ำ" ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่ในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะไม่มีข้อห้ามใดๆ มากำกับก็เป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากบนสันเขา และบนยอดเขาย่อมเป็นพื้นที่ที่มีสภาวะอากาศที่รุนแรงและแปรปรวนเพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่บนยอดสุดซึ่งได้รับผลกระทบจากทั้งสองฟากของสันปันน้ำ ในขณะที่ตรงบริเวณกิ่วภู หรือหุบเขา ก็ยังเป็นพื้นที่ที่มีกระแสลมที่พัดแรงมาก เนื่องจากเป็นร่องเขาซึ่งย่อมทำให้ผู้อยู่อาศัยพบกับโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนจะประสบเหตุลมแรงที่พัดลงจากภูเขาตามร่องเขาที่จะสร้างความเสียหายให้แก่บ้านเรือนได้ สำหรับประเด็นที่ไม่ให้ตั้งบ้านเรือนขวางลำน้ำก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งน้ำที่ไม่ยินยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของลำน้ำ ตลอดจนหากมีการตั้งบ้านเรือนขวางลำน้ำก็ย่อมเสี่ยงต่อเหตุน้ำป่าไหลหลากด้วยนั่นเอง

รูปที่ 10: แผนที่แสดงความเชื่อเรื่องตำแหน่งที่สถิตย และแนวทางการเคลื่อนที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศที่เป็นปัจจัยจำกัดให้คนไม่เลือกตั้งหมู่บ้าน และเรือนทับลงบนแนวเส้นทางดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบ้านน้างตั้งอยู่ในทำเลที่มีคุณค่าตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวม้ง คือ อยู่บนที่ลาดเชิงเขาไม่ชันมากนัก และมีแนวเทือกเขาโอบล้อมถึง 3 ด้าน

รูปที่ 11: แผนที่แสดงความเชื่อเรื่องตำแหน่งที่สถิตย์ และแนวทางการเคลื่อนที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศของบ้านห้วยไฮ จะเห็นว่าแม่น้ำเทือกเขาอยู่ทางด้านหลังหมู่บ้าน ซึ่งตามคติความเชื่อถือว่าเป็นมงคลน้อยกว่าที่มีแนวเทือกเขาโอบล้อม อีกทั้งยังมีแนวของลำห้วยไฮซึ่งไหลผ่านด้านหลังหมู่บ้านยิ่งทำให้หมู่บ้านตัดขาดออกจากแนวเทือกเขา

จากแผนที่ในภาพที่ 10 นั้นจะเห็นได้ว่า “บ้านน้ำบง” ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่มีคุณค่าตามคติความเชื่อดั้งเดิม คือ มีสายภูเขาที่โอบล้อมรอบหมู่บ้านถึง 3 ด้าน ลักษณะคล้ายกับรูปเกือกม้า ซึ่งตามความเชื่อแล้วขอบเขตของบ้านน้ำบงนั้นถูกกำหนดมาจากขอบเขตพื้นที่ทางความเชื่อได้รวมเอาพื้นที่ทั้งหมดอยู่ภายในวงล้อมของแนวเทือกเขา โดยเริ่มแต่เส้นแนวสันภูเขาเป็นเขตแดน พื้นที่อาณาเขตตัวบ้านมีความกว้างประมาณ 5 กิโลเมตร ลึกเข้าไปยังตอนในของวงล้อมภูเขาประมาณ 3 กิโลเมตร ท่านจงเล่ง วือ (ntxoov leej vwj) ผู้นำทางศาสนาตระกูลวือ ที่บ้านน้ำบงให้สัมภาษณ์ว่า สายภูเขาสูงที่ลาดยาวล้อมรอบตัวบ้านมีความสำคัญมากต่อกับตัวหมู่บ้าน เนื่องจากว่าสายภูเขาดังกล่าวได้ทำหน้าที่เป็นขอบเขตบ้านปิดกั้นไม่ให้สิ่งชั่วร้าย และผีร้ายต่างๆ เข้ามาในตัวบ้านได้ ชุมชนมีชาวบ้านน้ำบงในปัจจุบันมีอายุการตั้งถิ่นฐานได้ 100 กว่าปีแล้วได้รับนามว่าเป็นบ้านที่มีความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และยังได้สะท้อนภาพให้เห็นถึงชุมชนที่มีถิ่นฐานอันมั่นคงที่แตกต่างไปจากชุมชนมีงอื่นๆ ที่มีการเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา

สำหรับ “บ้านห้วยไฮ” (ดูแผนที่บ้านห้วยไฮ จากภาพที่ 11) เป็นตัวอย่างบ้านไม้ตึกมากนักหากเปรียบเทียบกับคุณลักษณะของพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านน้ำบง เนื่องจากบ้านห้วยไฮตั้งอยู่ตรงที่ลาดเชิงเขาที่มีเพียงแนวเทือกเขาที่ตั้งอยู่ทางด้านหลังเพียงด้านเดียว นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ท่าน “ไซ-ว้าถ้อ (xaiv vaj tho)” ผู้นำทางศาสนาตระกูลถ้อ ยังให้คำอธิบายอีกว่า การมีแนวลำห้วยไฮไหลผ่านทางด้านหลังหมู่บ้าน จึงยิ่งเท่ากับว่าตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับแนวเทือกเขาลงไปอีก แต่เนื่องจากว่าบ้านห้วยไฮมีพื้นที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายตัวของชุมชนในอนาคตจึงตัดสินใจตั้งบ้านขึ้นบนพื้นที่ดังกล่าว

ซึ่งแม้ว่าแนวเทือกเขาที่อยู่ทางด้านหลังของหมู่บ้าน และโอบล้อมมาทางด้านตะวันตก และบางส่วนของพื้นที่ทางด้านตะวันออกของหมู่บ้าน แต่ไม่ได้ปิดล้อมอย่างสมบูรณ์จึงถือว่าเป็นภูมิประเทศที่ไม่ดีเท่าไรนักตามความเชื่อ และนอกจากแนวเทือกเขาปิดล้อมไม่สมบูรณ์แล้ว ยังไม่ต่อเนื่องอีกด้วย เนื่องจากพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำห้วยไฮกำเนิดอยู่บริเวณบนด้านหลังของแนวสายภูเขาดังกล่าว และไหลลงมาติดกับแนวภูเขาดังกล่าวทำให้สายภูเขานั้นขาดออกเป็นสองส่วน หรือ เรียกจุดที่ขาดนั้นว่า “กั้วฏู” ซึ่งเรียกในภาษาม้งว่า “ได้อะห์ (dawn)” จึงเชื่อกันว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้คนในบ้านห้วยไฮเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ด้วย

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องต้นไม้ และมีความเคารพยำเกรงในต้นไม้ใหญ่ในฐานะของสถานที่สถิตย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ต้นไฮ” ซึ่งหมายถึง “ต้นไทร” ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่และเป็นไม้เนื้ออ่อนที่แม่กิ่งก้านสาขาไปกว้างขวาง ตลอดจนรากอากาศที่ห้อยระย้อยระยงอันทำให้ทรงพุ่มของไม้ตระกูลไทรนี้มีรูปทรงอันแปลกประหลาด จึงเชื่อว่าเป็นต้นไม้ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติประเภทผีร้ายสถิตย์อยู่ จึงมีข้อห้ามไม่ให้ไปตัดมาใช้ในบ้านอย่างเด็ดขาด รวมไปถึงห้ามไปปลูกเรือนไถ่กล้วย หรือปลูกเรือนบนพื้นที่มีรากต้นไม้ใหญ่ในดิน กล่าวคือ เชื่อกันว่าคนไปตัดเอาต้นไฮเข้าบ้านสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติประเภทผีร้ายจะตามมาทำให้คนในบ้านล้มป่วย สุดท้ายต้องทำพิธีส่งต้นไฮคืนไปไว้ในที่เดิม ซึ่งประเด็นเรื่องต้นไฮ หรือต้นไทรนี้เป็นต้นไม้ที่อยู่ในความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่หลากหลาย รวมทั้งกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท-ไตด้วย อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์ในประเด็นเหตุผล

จะเห็นว่าไม้ต้นไทรซึ่งแม้ว่าจะมีขนาดใหญ่แต่มีลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อนที่นุ่มง่าย จึงไม่ควรนำมาปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างเนื่องจากไม่คุ้มกับการลงแรงตัด รวมไปถึงเมื่อนำมาทำสิ่งก่อสร้าง เมื่อผู้พังก็จะเป็นอันตรายต่อผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ ต้นไทรยังเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ซึ่งเมื่อปลูกเรือนอยู่ใกล้ๆ ก็จะทำให้เจ้าของเรือน และผู้อยู่อาศัยอาจได้รับอันตรายได้นั่นเอง

7. คติความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัย

เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านอยู่อาศัยของบ้านน้ำบางมีการก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นมา ประกอบด้วย เรือน พื้นที่ทำพิธีกรรม พื้นที่ทำพิธีกรรมรวมของหมู่บ้าน และเล่นบุญปีใหม่ (tsav qaib) ที่ปรับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่ปลอดภัยจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เล้าข้าว พื้นที่เลี้ยงสัตว์ และคอกสัตว์ ทั้งหมดนี้สามารถเรียกได้ว่าองค์ประกอบสภาพแวดล้อมพื้นฐานของชีวิต โดยการก่อรูปร่างหมู่บ้านขึ้นมานั้น จะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อที่สืบทอดกันมาดังนี้

7.1 กำหนดด้านหน้าของตัวบ้าน หน้าบ้านหันไปหาพื้นที่ต่ำเสมอ

ตัวบ้านมีพื้นที่ที่เรียกว่า “ลุ่มบ้าน” ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ส่วน “หน้าบ้าน” เนื่องจากบ้านจะตั้งหันหน้าลงไปยังพื้นที่ลาดลงไปเสมอ สำหรับพื้นที่ “หลังบ้าน” พื้นที่ “ด้านซ้าย” พื้นที่ “ด้านขวา” นั้นกำหนดตามร่างกายของคนเรา ไม่เกี่ยวข้องกับทิศของทิศทางของดวงอาทิตย์ ดวงเดือน การกำหนดจะเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางกายภาพในพื้นที่นั้นโดยตรง มังบ้านน้ำบางกำหนดทิศของบ้านโดยใช้ร่างกายคนเป็นตัวกำหนด โดยให้คนยืนบนพื้นที่สูงแล้วหันหน้าไปทางไปทางด้านต่ำของหมู่บ้าน ด้านซ้ายของบ้านจะอยู่ตรงกับคล้ายแขนซ้ายของคนเรา ด้านขวาก็คิดตามแขนขวาด้านหน้าก็คิดตามด้านหน้าของคนรวมถึงด้านหลัง

7.2 การวางตัวของเรือนแต่ละหลังให้เหลื่อมกัน

เป็นผลมาจากมีความเชื่อว่าการตั้งเรือนให้ตรงกัน หรือที่เรียกในภาษาลาวว่า “เรือนเหยียบกัน” นั้นไม่เป็นมงคล และสิ่งไม่ดีจะเกิดขึ้นกับเรือนที่ตั้งอยู่ในระดับพื้นที่ที่ต่ำกว่า จากความเชื่อดังกล่าว อาจมีผลเนื่องมาจากการการวางผังในอดีตที่ให้ความสำคัญกับการพัดผ่านถ่ายเทของลม กล่าวคือ ไม่ตั้งขวางทางลมซึ่งกันและกัน ตลอดจนเป็นการเปิดมุมมองของพื้นที่ส่วนหน้าบ้านออกไปยังพื้นที่ตอนล่างซึ่งเป็นสำนักของการระแวดระวังอันตรายที่เป็นสภาวะทางวัฒนธรรมที่ตกค้างมาตั้งแต่อดีตด้วยนั่นเอง

7.3 เรือนมังบ้านจะไม่ตั้งใกล้กับสระน้ำธรรมชาติ และไม่มีการขุดสระน้ำในบริเวณบ้าน

ความเชื่อดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากการตั้งถิ่นฐานบนที่ลาดเชิงเขา ซึ่งปกติภูมิลักษณะเช่นนี้จะไม่เอื้อต่อให้มีสระน้ำธรรมชาติ หรือการขุดสระน้ำ แต่อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในประเด็นเรื่องความปลอดภัยในการตั้งถิ่นฐาน จะเห็นว่าการที่มีสระน้ำธรรมชาติอยู่ใกล้เคียงบนที่ลาดเชิงเขานั้น จะทำให้สระดังกล่าวทำหน้าที่ราวกับการเป็นเขื่อนที่ทำให้ดินอุ้มน้ำมากจนอาจเกิดเป็นการพังทลายของดินโคลน ตลอดจนมีความเสี่ยงภัยในแง่ของการเกิดน้ำป่าไหลหลากอันเกิดจากการพังทลายของดินทับ

ลงในแหล่งน้ำด้วย อีกทั้งประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวม้งที่เป็นความทรงจำบาดแผลว่ามูลเหตุหนึ่งที่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายลงมาจากจีน และไม่อาจฟื้นตัวเป็นชุมชนที่มีความรุ่งเรืองขึ้นมาได้อีก เนื่องจากสงครามเมื่อครั้งบรรพกาลนั้นศัตรูได้ทำลายเขื่อนกั้นน้ำที่อยู่เหนือหมู่บ้านจนน้ำหลากไหลลงมาท่วมบ้านเรือน ที่นา และผู้คนยังความเสียหายอย่างไม้อาจคณานับได้ รวมไปถึงสุสานบรรพบุรุษก็ยังถูกทำลายลงด้วย ซึ่งชาวม้งมีความผูกพันกับบรรพบุรุษเป็นอย่างสูง และมีความเชื่อว่าหากสุสานของบรรพบุรุษถูกทำลายลงลูกหลานก็จะอับโชค และประสบเหตุภัยอันตรายต่างๆ

7.4 การวางตัวเรือนให้สัมพันธ์ให้ขนานกันไปตามเส้นระดับความสูงของหน้าดินเป็นหลัก

ความเชื่อดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบของตัวเรือนของชาวม้ง ที่กำหนดให้สัมพันธ์คาของเรือนต้องขนานไปกับผืนดินบริเวณที่ตั้งเรือน ในลำดับแรกจึงมีความจำเป็นต้องปรับพื้นที่ตั้งของเรือนให้มีความเรียบสม่ำเสมอ ซึ่งในภาษาลาวเรียกว่า “ราบเพียง” ก่อนจะวางโครงสร้างเสาเรือนและโครงสร้างหลังคา ความเชื่อดังกล่าวส่งอิทธิพลโดยตรงกับรูปทรงของหลังคาเรือนม้งที่จะมีสันหลังคาเดี่ยว และมีหลังคาที่ไม่ซับซ้อน

7.5 การวางตัวเรือนไม่ให้ตัวเรือนขวางกับสันเขา

การวางตัวเรือนที่ไม่ให้ตัวเรือนขวางกับสันเขา นั้นหมายความว่า เป็นการวางเรือนที่ขนานไปกับเส้นแนวระดับความสูง (Contour Line) นั่นเอง จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า มีความเชื่อกันว่าในพื้นที่ที่ตั้งเรือนนั้นจำเป็นต้องปรับพื้นที่ให้มีความราบเรียบเสียก่อน เมื่อผสมผสานกับความเชื่อในข้อนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดในการปรับสภาพพื้นที่อย่างพอเพียง กล่าวคือ การวางตัวเรือนขนานกับเส้นแนวระดับทำให้มีการปรับสภาพพื้นที่เท่าที่จะวางตัวเรือนลงไปเท่านั้นซึ่งเป็นการปรับสภาพอย่างพอดี ไม่รบกวนสภาพธรรมชาติ และไม่สิ้นเปลืองแรงงานในการดำเนินการมากนักเอง การวางตัวเรือนที่ขนานกับเส้นแนวระดับยังแลเห็นได้ด้วยลักษณะทางกายภาพของตัวเรือนโดยมีสันแนวของสันหลังคาของเรือนแต่ละหลังเป็นตัวบ่งชี้ขึ้นนั่นเอง

7.6 การไม่ปลูกสร้างเรือนในพื้นที่สูงที่สุด และต่ำที่สุดของผังบริเวณหมู่บ้าน

ตามคติความเชื่อดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวม้งเชื่อเชื่อว่าในตำแหน่งที่สูงที่สุดของผังบริเวณหมู่บ้านนั้นเป็นเส้นทางการเคลื่อนที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจจะมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถอธิบายแนวคิดดังกล่าวได้ด้วยว่า พื้นที่บนสันเขานั้นเป็นพื้นที่ที่มีความแปรปรวนของอากาศมากเนื่องจากเป็นจุดประทับกันของมวลอากาศร้อนที่พัดพาจากที่ลาดเชิงเขาขึ้นสู่ที่สูงของทั้ง 2 พากของสันปันน้ำทำให้อากาศบริเวณนี้แปรปรวน และมีลมที่พัดแรงจึงเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือน สำหรับพื้นที่ลุ่มต่ำที่สุดของผังบริเวณหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้สระน้ำ หรือลำธารซึ่งตามความเชื่อแล้วให้หลีกเลี่ยงการตั้งบ้านเรือนในพื้นที่บริเวณดังกล่าวนั่นเอง เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ คือ พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดรับน้ำยามเกิดมีน้ำป่าไหลหลาก หรือน้ำที่เอ่อท้นขึ้นจากลำธารในยามฤดูฝนซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้

สรุปผลการศึกษา

ชาวม้งเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อความศรัทธาต่อบรรพชน แม้จะมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานออกมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องต่างๆของชาวม้งก็ยังคงดำเนินไปอย่างเหนียวแน่น และมีความแปรเปลี่ยนไม่มากนัก โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างจากศูนย์กลางการพัฒนาและการปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆเป็นไปได้ยากเนื่องจากการเชื่อมต่อง่ายังมีความทุรกันดาร เช่น "ชุมชนบ้านน้ำบง" และ "บ้านห้วยไฮ" ซึ่งเป็นพื้นที่การศึกษาที่ผู้วิจัยได้เลือกใช้กรณีศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพ ซึ่งความเชื่อต่างๆ ของชาวม้งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ คือ "ความเชื่อเรื่องขวัญ" "ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าบนสวรรค์ (ฟ้า)" "ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตยในสภาพแวดล้อม" "สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สถิตยในเรือนชาวม้ง" ซึ่งความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นอุดมการณ์หลักที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งยังดำรงวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนของตนเองอย่างเหนียวแน่น และส่งอิทธิพลมายังวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งถิ่นฐาน ก่อร่างสร้างตัวกันเป็นหมู่บ้าน การจัดการพื้นที่เกษตรกรรม การจัดการพื้นที่ทางธรรมชาติ การจัดการพื้นที่แหล่งน้ำ และการสร้างเรือนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้ง

เชิงอรรถ

- ¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. จันเพ็ง ถ้อย. สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมชุมชนม้งแบบบุพกาล กรณีศึกษาบ้านน้ำบง และบ้านห้วยไฮ เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน สปป.ลาว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. โดยมีอาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ เป็นผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์.
- ² เต็งเม้ง อย่างลือชัย. บทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายม้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านวังเหือ เมืองทูลคม แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. หน้า 97.
- ³ Cooper, R., Tapp, N., Lee, G. Y., and Schwoer-Kohl, G. *The Hmong*. Bangkok: Artasia Press Co., Ltd., 1991.
- ⁴ François Marie Savina. *Histoire des Miao*. La Société des missions-étrangères, 1924.
- ⁵ หลี่เฉียวย่น, เขียน. เขมณัญฐ์ ทรัพย์เกษมชัย, แปล. *ประวัติศาสตร์จีนฉบับย่อ*. กรุงเทพฯ: มติชน. 2556. หน้า 19.
- ⁶ สัมภาษณ์ อวโจ ถ้อย (tswv kab thoj) ผู้นำชุมชนตระกูลซิงถ้าว เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2554.
- ⁷ Yang Dao. *Hmong at the Turning Point*. World Bridge Associates, 1993.
- ⁸ เต็งเม้ง อย่างลือชัย. อ้างแล้ว. หน้า 101.

- ⁹ สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าจือก้า ถ้อย (tswv kab thoj) ผู้นำชุมชนตระกูลซิงถ้าว เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2554.
- ¹⁰ กมนชนเผ่า. *บันดาชนเผ่าในสปปลาว (The Ethnic Groups in Lao P.D.R.)*, เวียงจันทน์: โรงพิมพ์มหาตุลาต. 2008.
- ¹¹ แปลเก็บความจาก กมนชนเผ่า. อ้างแล้ว. หน้า ด.
- ¹² แปลเก็บความจาก กมนชนเผ่า. *เพ็งอ้ง*. หน้า ย. กล่าวถึงแล้วใน เกรียงไกร เกิดศิริ. “ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว และการเคลื่อนย้ายสู่ประเทศไทย” ใน *ทรรศนะอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: อุษาคเนย์. 2553. หน้า 214-223.
- ¹³ แนวคิดดังกล่าวอาจมีผลมาจากแนวคิดทางสังคมนิยมที่จะให้โครงสร้างทางสังคมมีความเท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งกลุ่มในลักษณะที่มีความเหลื่อมล้ำกัน จึงส่งผลให้มีนโยบายในการให้ความเสมอภาคของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ดังที่กล่าวว่า “...คำแนะนำของประธานไคสอน พมวิหาน ที่ว่าไม่ให้เรียกสามชนชาติ และก็ไม่ให้เรียกสามชนเผ่าใหญ่ คือ ลาว ลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง ให้เรียกว่าชาดลาวอันเดียว แต่ประกอบด้วยหลายชนเผ่า หมายถึงทุกชนเผ่าที่อยู่ในวงศาคณาญาติแห่งชาดลาวใครๆก็คือชนเผ่าเหมือนกัน ต่างกันแต่ว่าชนเผ่าที่มีจำนวนพลเมืองน้อย หรือชนเผ่าที่มีจำนวนพลเมืองมากเท่านั้น” ใน กมนชนเผ่า. อ้างแล้ว. หน้า น.
- ¹⁴ กมนชนเผ่า. อ้างแล้ว. หน้า ด-ถ.
- ¹⁵ เป็นการแบ่งกลุ่มตามคณะค้นคว้าสังคมลาว กรมชนเผ่าที่กล่าวไว้ใน กมนชนเผ่า. อ้างแล้ว. หน้า ด.
- ¹⁶ ดูแนวคิดดังกล่าวเพิ่มเติมใน เกรียงไกร เกิดศิริ. “ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวและการเคลื่อนย้ายสู่ประเทศไทย”. ใน อ้างแล้ว. หน้า 214-267.
- ¹⁷ “ม้งขาว” มีชื่อเรียกอื่นๆ คือ Bai Miao, Banded Arm Hmong, Hmong Dleu, Hmong Qua Mpa, Meo Do, Meo Kao, Mong Do, Mong Trang, Pe Miao, Peh Miao, Striped Arm Hmong, Striped Hmong, White Hmong, White Lum, White Meo, White Miao.
- ¹⁸ “ม้งเขียว” มีชื่อเรียกอื่นๆ คือ Black Meo, Blue Meo, Blue Miao, Flowery Meo, Green Miao, H’móng (Mèò), Hmong-Lao, Lu Miao, Miao, Miao Chuan, Miao Hwa, Miao Green, Miao, Southern Hua, Qing Miao.
- ¹⁹ จากฐานข้อมูล www.joshuaproject.net ได้จัดว่ากลุ่ม “ม้งดำ” เป็นส่วนหนึ่งของ “ม้งเขียว” แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาภาคสนาม และผู้ร่วมวิจัยที่เป็นชนชาติพันธุ์ม้งได้บ่งชี้ว่า คนที่กำหนดตัวเองว่าเป็นชาวม้งดำนั้นมีภาษาพูดที่แตกต่างจากม้งเขียว และม้งขาวอย่างมีนัยสำคัญ
- ²⁰ <http://www.joshuaproject.net> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2556.
- ²¹ <http://www.joshuaproject.net/people-profile.php> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2556.
- ²² ซึ่งในที่นี้ ฐานข้อมูล Joshua Project ได้รวมกลุ่มม้งดำไว้กับกลุ่มม้งเขียว จาก <http://www.joshuaproject.net/people-profile.php> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

²³ จากฐานข้อมูล UN ปี ค.ศ. 2013. อ้างอิงจาก <http://www.joshuaproject.net> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

²⁴ เนื่องมาจากหากแต่งงานกับคนในแซ่เดียวกันจะสร้างปัญหาในการลำดับญาติพี่น้อง และในทางวิทยาศาสตร์การไม่แต่งงานกับคนในแซ่เดียวกันช่วยหลีกเลี่ยงให้เกิดกรณีสายเลือดชิดกัน (inbreeding) ในตระกูลอันนำไปสู่ความอ่อนแอทางพันธุกรรมด้วย

²⁵ สัมภาษณ์ พ่อเผ่าจือก้า ถ้อ (tswv kab thoj) ผู้นำชุมชนตระกูลเซ่งถ้าว เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2554.

²⁶ ดังปรากฏกรณีที่กลุ่มชาวม้งกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเชียงขวาง และเลือกตั้งถิ่นฐานในที่ราบจึงมีความขัดแย้งอย่างสูงกับกลุ่มคนพวนซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่จับจองพื้นที่ราบเพื่อทำการเกษตรกรรมในพื้นที่มาแต่เดิม

²⁹ สัมภาษณ์ พ่อเผ่าจือก้า ถ้อ (tswv kab thoj) ผู้นำชุมชนตระกูลเซ่งถ้าว เมืองซำใต้ แขวงหัวพัน เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2554.

³⁰ “ป้อกือ (pob kws)” หมายถึง “ข้าวโพด” ซึ่งในภาษาลาวเรียกว่า “สาลี”

³¹ “เปี้ย (Pias)” เป็นพืชล้มลุกคล้ายกับต้นข้าวให้ผลผลิตเป็นเมล็ดขนาดเล็กสีดำคล้ายงาซึ่งกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งใช้เป็นส่วนหนึ่งของการทำขนม

³² “มัจ (Maj)” รู้จักกันในประเทศไทยในนามของ “ต้นกล้วยขง” ซึ่งเป็นพืชที่จัดอยู่ในวงศ์เดียวกันกับกล้วย หากแต่ให้น้ำมันที่มีฤทธิ์เป็นยาเสพติดน้อยกว่า จึงมีประโยชน์ในแง่ของการเป็นพืชที่นำมาใช้เป็นวัสดุสิ่งทอ ต้นมัจเป็นพืชที่มีความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งอย่างมาก ซึ่งมีตำนานกล่าวว่าเทพเจ้าสูงสุดที่ชื่อว่า เทยอเซ้าว (Yawm Saub) ผู้เป็นในจักรวาลทศนะของกลุ่มชนชาติพันธุ์ม้งกล่าวคือ เทยอเซ้าวเป็นผู้สร้างสวรรค์และโลก และได้มอบพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ต่างๆ มาให้อยู่อาศัยในโลกมนุษย์ รวมทั้งได้มอบต้นมัจมาให้ชาวม้งใช้ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามก็เห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้ใช้ต้นมัจมาอย่างยาวนาน และมีพัฒนาการจนเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือมีวัสดุอื่นๆ เข้ามาทดแทนการใช้ต้นมัจ จึงทำให้ต้นมัจกลายเป็นต้นไม้ที่นำมาเป็นวัสดุที่ใช้ทอผ้าเครื่องนุ่งห่ม และทำรองเท้าในพิธีกรรม เช่น รองเท้าของผู้ชายชนมโนในการเดินทางสู่สวรรค์ เป็นต้น

³³ กรานต์ เอแวนส์. “ประเทศลาวภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส” ใน *ประวัติศาสตร์โดยย่อของประเทศลาว เมืองอยู่ใต้งาแผ่นดินใหญ่อาเซียน*. เชียงใหม่: Silkworm Book. 2006. หน้า 57.

³⁴ เต็งเม้ง อย่างลือชัย. อ้างแล้ว. หน้า 189.

³⁵ เต็งเม้ง อย่างลือชัย. เพิ่งอ้าง. หน้า 106.

³⁶ qaib อ่านว่า ไก่ทึ่ แปลว่า ไก่

³⁷ noog อ่านว่า โน่งก์ แปลว่า นก

³⁸ nyuj อ่านว่า ยู่ว์ แปลว่า วัว

³⁹ xyob อ่านว่า ซย้ง แปลว่า ต้นไผ่

⁴⁰ ntoos อ่านว่า โต่งนั้ แปลว่า พืชพันธุ์

Ancient Beliefs in Cultural Landscapes and Settlement of the Hmong at Baan Nam Pong Village, Sam Tai Subdistrict, Hua Phan District, Lao PDR

Chanpeng Thao

Faculty of Architecture, Supanuwong University
Luangprabang, Laos PDR.

Kreangkrai Kirdsiri, Ph.D.

Department of Architecture,
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This article, “*Ancient Beliefs in Cultural Landscapes and Settlement of the Hmong at Baan Nam Pong Village, Sam Tai Subdistrict, Hua Phan District, Lao PDR*”, is a part of the research “*Cultural Surroundings of the Hmong Based on Ancient Beliefs, Case Studies of Baan Nam Pong and Baan Huai Hai Village, Sam Tai Subdistrict, Hua Phan District, Laos PDR*”.

This article aims at studying beliefs in supernatural factors affecting and influencing lifestyles and settlement of the Hmong. Due to their ancient beliefs, supernatural factors and faith towards their ancestors still exist although they have moved to other places. Such beliefs have been strong and have rarely changed through times, especially in remote areas where development, communication, and exchange with other groups seldom happen. Baan Nam Pong and Baan Huai Hai Village are the clear examples then they were chosen for the study because of their geographical and cultural aspects. Beliefs in settlement can be divided into “*Beliefs in Kwan: the Mental State Related to Morale*”, “*Beliefs in Gods (in the Sky)*”, “*Beliefs in Supernatural Aspects in Surroundings*” and “*Beliefs in Supernatural Aspects in Dwellings*”. The aforementioned factors are so strong that the locals still live the traditional life which can be clearly noticed in terms of ways of life, traditions, ritual, especially in settlement where management in agricultural areas, natural spaces, water supply, and housing and construction are found.

